

БИБЛИОТЕКА

~~K/3162~~
1a

„ცოდნა“-ს გამოცემა № 21.

თაჰმუნა

სველი და ახალი შენიშვნები

ნ. ნიკოლაძისა

2498

თბილისი

ელექტრომბეჭდავი თ. გრ. დიასამიძისა.

1905.

9(52)

წიგნის მალაზიის „ცოდნა“-ს გამოცემა № 21.

გასინჯულია

~~9(52)
8-680~~

ი ა ჯ ო ნ ი ა

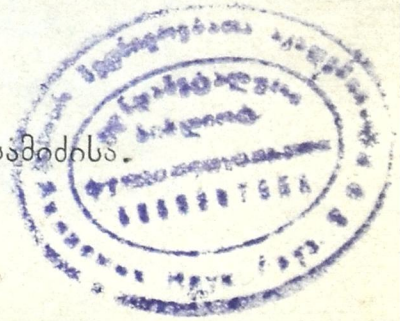
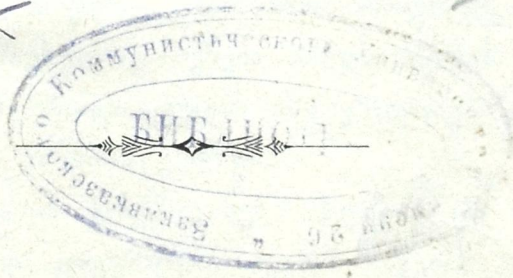
ძველი და ახალი შენიშვნები

ნიკოლაისა

გ.ვ. 2019-29526

207
21821-34527
58927

3162
146

თბილისი
ელექტრომბეჭდავი თ. გრ. დიასამიძისა.
1904.

წინასიტყვაობა.

ბევრი შთხვას და შიშვეს — ის წერილი გად-
მგებულად ეხლა „იანნიის ბრძოლაზე ჩინეთთან“,
რომელიც სწორეთ ამ ათი წლის წინეთ „მამ-
ბის“ უცხოეთის მიმოხილვისთვის დაწვერე (1894,
№ 9). იანნიის გამლასქრებას რუსეთზე თურმე
ზგენებური მკითხველის უურადლება მიუქცევია ეხლა
ამ ძველ ნაწერისთვის, რომელმაც თავის დროზე —
როგორც სხვა ჩემმა შრომამ — უდაბნოში მლაღდე-
ბლის ხმასავით ჩაიარა. ვასრულებ ამ სურვილს და
შეუცვლელათ ვაბეჭდვინებ ხელახლავ ამ ძველ შე-
ნიშვნებს, იმ იმედით, რომ მათ, როგორც ჩინე-
ბულათ დავიწეებულთ, იქნება ახალი ხილის გემო
მიეტეს დღეს, როცა უველას ასე ეხალისება იან-
ნიის შესახებ ამბების კითხვა.

„შეუცვლელათ ვაბეჭდვინებ“ მეოქი. ამ თქმას
ორი რამ უნდა დაუმატო: ძველს ნაწერში ვაყსებ
ეხლა ერთს მტარე ადგილს ისეთს, რომლის გა-
მტოვება იმ დროს შწერლისგან დამოუკიდებელმა
გარემოებამ გვაიძულა. დანარჩენი სიტყვა-სიტყვით
ისე იბეჭდება, როგორც ამ ათის წლის წინ, „მამ-

ამბუში“. მეორე დამატება იმის ახსნას, თუ რა-
 მოდენათ შეიცვალა, არა თუ გარემოება, თვით ერ-
 თი და იმავე სიტუაციების მნიშვნელობა ამ უკანას-
 კნელ ათის წლის განმავლობაში. ამ ცვლილების გა-
 ნუმარტებლათ მკითხველი ცხდათ ვერ დაინახავს
 ვერც ეხლანდელ ამის მიზეზს, ვერც მის შე-
 დეგს. ამიტომ, ძველ ნაწერის გადაკითხვის შემ-
 დგ საჭირო გახდა ახალ განმარტების დაწერა
 იმის შესახებ, თუ რა და რა ნაირი ცვლილება მო-
 ხდა 1894 წლის აქეთ იმ სიტუაციების, სახელების
 და აზრების მნიშვნელობაში, რომელზედაც ჩემს
 ძველ ნაწერში იყო მსჯელობა. ამ ახალ განმარ-
 ტების გაცნობა დაკარწმუნებთ, რომ დღეს მეცნი-
 ერებისათვის აღარაფერია უცნარი, უცაბედი, წარ-
 მოუდგენელი, წინათვე გაუსომავი თანამედროვე
 ისტორიის მსვლელობაში, ისე როგორც მთელს ბუნე-
 ბაში. უცაბედათ ეს უველაფერი მარტო იმას მიახ-
 ნია, ვინც ამ დროის მეცნიერების იარაღს არ იც-
 ნობს, ვერ ხმარობს და ვარსკვლავთ-მრიცხაობას
 კი თავს არ ანებებს. აი ამათზეა ძველათ ნათქვა-
 ში: „რეგვენი საქმეს წაახდენს, ფათურაკს დააბრა-
 ლებსო“.

I. იაკონის ბრძოლა ჩინეთთან

(1894)

— ნეტა რა მეჩინეთება, — იფიქრებს მკითხველი, — სად იაპონია და სად ჩვენო? აბა რა მენადვლება, თუ სადღაც, ცხრა მთას გადაღმა, რაღაც ომი ამტყდარაო!

რაკი ამ ბრძოლას მთელმა განათლებულმა ქვეყანამ მიაქცია ყურადღება, ნურც შენ დაიზარებ, ჩემო კეთილო, მისი ამბავი და მნიშვნელობა გამოიკვლიო. დარწმუნებული ბრძანდებოდე, ტყუილა-უბრალოთ როდი შეაჩერდებოდა ქვეყანა ამ ბრძოლას, თუ არ გრძნობდეს, რომ იმას მის საკუთარ ბედზედაც პირდაპირი გავლენა ექნება ადრე თუ გვიან. ქვეყანა მოცლილი როდია, რომ უმნიშვნელო საქმეებზე მსჯელობდეს... ნურც იმას იფიქრებ, ვითომ მართლა მოშორებული იყოს შენზე ან ჩვენზე ამ ომის ასპარეზი — კორეა. ეს სამეფო რუსეთის მოსაზღვრე გახლავს: მასა და რუსეთს შუა ერთი პაწია მდინარის, ტუმენ-წიანის, მეტი არა მოიძებნება-რა. ყველა დარწმუნებუ

ლია, რომ რუსეთს ამ სამეფოში დიდი ინტერესი აქვს, მერე ისეთი, რომლის დაცვა, იქნება, უომოთ არც კი მოხერხდესო. და როგორც ჩვენს მხარეში ბრძოლა რუსეთისა ვისმესთან ყოველთვის ციმბირის ბედზე და ცხოვრებაზე ღრმა კვალს აჩნევს, ისე ციმბირის საზღვრებზე რუსეთის უცხოეთთან შეტაკება, უეჭველია, ჩვენზედაც დიდ გავლენას იქონიებს. თუ კი იმისთანა უდავო და უბრალო საქმეს, როგორც ციმბირის რკინის გზის კეთებაა, ის შედეგი მოჰყვა ჩვენთვის, რომ თითქო ყოველგვარი შენება ათი წლის ვადით შესწყდა და გადაიდო ჩვენს მხარეში, ნუ თუ მოსალოდნელი არ უნდა იყოს, რომ იმ მხარეში გამართულ ომს უფრო პირდაპირი, უფრო ძლიერი გავლენა ექნება ჩვენზე?.. აი, ამიტომაც სასარგებლოა გავიგოთ—რა დავიდარაბაა ატეხილი იმ მხარეში და რას ნიშნავს იქიდან მიღებული ამბები?

ციმბირს სამხრეთით და რუსის საშუალო აზიას— აღმოსავლეთით ერთი უზარმაზარი, თვალ-უწვდენელი ქვეყანა აკრავს, ჩინეთი. აუარებელი, უთვალავი ხალხი ცხოვრობს ამ ქვეყანაში, თითქმის ოთხჯერ უმრავლესი, ვიდრე მთელი რუსეთის მცხოვრებლების რიცხვი. უთ-

ვალავი მეთქი, რადგანაც მისი ნამდვილი რაოდენობა არავინ იცის. საზოგადოთ კი ის ანგარიშია მიღებული, ვითომ ჩინეთში ოთხასი მილიონი ადამიანი ცხოვრობსო, ან თითქმის ორჯელ უფრო მეტი, ვიდრე მთელს ევროპაში. ჩინეთი თორმეტი პროცენტისაგან შესდგება, რომელთაგან თვითეული მთელ გერმანიას ან საფრანგეთს უდრის სივრცითაც და მცხოვრებლების რიცხვითაც.

ეს უზარ-მაზარი სახელმწიფო, თურმე, დღესაც იმ წესით და წყობილებით ცხოვრობს, იმ იარაღით მუშაობს, იმ ზნეს და აზრებს ადგია, როგორც ამ ასი, ათასი, ან ათი-ათასი წლის წინათ. ხალხი მშვენიერი თვისებისაა: მეურნე, მშრომელი, წყნარი, მორჩილი, უჩხუბარი, უწყინარი, სხვა ყველა ხალხებზე უფრო ზომიერი სმა და ჭამაში და სხვ. და სხვ. საუბედუროთ, ამ ჩინებულ ხალხს თითქმის არავითარი მმართველობა და მართებლობა არ ჰყოლია თურმე. თვითეულ მხარეს ამ ვითომ-სახელმწიფოსას მართავს „უფროსი“, მანდარინი, რომლის დანიშნულება მარტო ბეგრის და ბაჟის მოკრეფაა. არავინ იცის—ვინ რამდენს იხდის, ვინ რამდენს ჰბოჭავს, არც ის, თუ სად მიდის

შეგროვებული გადასახადი. დაუჯერებელი საქმეა, თუმცა ეს სრული კეშმარიტება გახლავს, რომ ჩინეთის მმართველობას, აი ამ ოთხას მილიონ ადამიანის წარმომადგენელს, სულ მარტო **ასი მილიონი ფრანკი** შემოუდის წელიწადში, ისიც უფრო ზღვის-პირა საბაჟოებიდან. თითქმის არავითარი კავშირი არ არსებობს არც სხვა-და-სხვა პროვინციებს შუა, არც მათსა და ტახტს შუა. თვითელი ქოროზი (**НАМЪСТНИКЪ**) თითქმის სრულიათ დამოუკიდებელი მთავარია თავის პროვინციისა. ჩინეთის იმპერატორის გავლენა და უფლება უფრო ფიქტიურია, ვინემ ნამდვილი.

უწინდელ დროში ჩინეთი ყველას მართლა ძლიერ და შეურყვეველ სამეფოთ მიაჩნდა. 1859—1860-ში ინგლისისა და საფრანგეთის შეერთებულმა ფლოტმა მოულოდნელათ მიაცენა ჯარი ჩინეთის სატახტო ქალაქს პეკინგს, რომელიც მარტო სამასი ვერსით არის დაშორებული ზღვის პირისაგან. ევროპელმა ჯარმა მეფის სასახლეც დაიჭირა და შიგ მსწრაფლათ დაადგინა მორიგების პირობა ჩინეთის მთავრობასთან, რომ მსწრაფლათვე დაბრუნება შესძლებოდა. მაშინ ყველას ეგონა, რომ მარ-

ტო მოულოდნელობის წყალობით გაიმარჯვა ევროპაშაო, თორემ ჩინეთს რომ სცოდნოდა ან დასცლოდა, ჯარს ან ხალხს მილიონობით შეჰკრებდა და თავს დაასხამდა ევროპელებსაო. ოც და ხუთის წლის შემდეგ საფრანგეთმა დაიჭირა ჩინეთის სამხრეთ საზღვარზე ტონკინგი, ცალკე სამთავრო, რომელშიაც ოციოდე მილიონი ხალხი ცხოვრობს და რომელიც ჩინეთს ექვემდებარებოდა. ჩინეთმა საფრანგეთს წინაამდგეობა გაუწია და ომიც გაუმართა. მაგრამ საფრანგეთს დიდი ძალის მოხმარება არც კი დასჭირებია მის მოსაგერებლათ და დასამშვიდებლათ. რამდენიმე ბატალიონი ეყო ჩინეთის ჯარის დასამარცხებლათ და ოც მილიონიან სამთავროს შესაძენათ. არც ამ გარემოებაში აუხილა ქვეყანას თვალი ჩინეთის სისუსტის შესახებ. ყველას ეგონა, ტონკინგი (ან ტონკინი) ალბათ დიდი ხანია მოშორებული და გამოტოვებული ჰქონია ჩინეთს, ასე ადვილათ რომ ჩამოართვესო.

ამ უკანასკნელ ხანებში განსაკუთრებით ხელს აფარებდა ჩინეთს ინგლისი, რომლის მწერლობა და დიპლომატია განგებ აზვიადებდა ჩინეთის სახელ-დიდებას. მაგრამ ჩინეთი ცოტ-ცოტა

და ნელ-ნელა შეისწავლეს მისმა მახლობელმა მეზობლებმა: რუსეთმა და საფრანგეთმა. მათმა მეცნიერებმა და აფიცრებმა გადაიარეს კიდით-კიდემდე ეს თვალუწვდენელი სამეფო. მათი აღწერილობიდან ის საზოგადო აზრი გამოჰყავს კაცს, რომ ჩინეთი მართლა უთვალავი ხალხითაა დასახლებული, რომ მასში ტევა აღარაა, მაგრამ ეს სამეფო, თან, სრულიად მოუწყობელი, უთავბოლო, უწესო ქვეყანაა. მას არც ჯარი ჰყავს, არც გზები აქვს, არც რიგი, არც რამე აცხია იმ სიკეთისა, რომელიც კაცობრიობისთვის საზოგადო ცხოვრებას და მმართვეას მიუნიჭებია. ეს ურიცხვი ხალხი, ეს უზარმაზარი სამეფო უფრო ცხვრის ფარას ემსგავსება, ვინემ ადამიანების გროვასო. აქედან, რასაკვირველია, ნელ-ნელა ის აზრი დაიბადა და გავრცელდა მეზობლებში, რომ ეს სამეფო მკვდარი ან მომაკვდავი ყოფილაო და მისი ნაშთიდან ჩვენთვის აბა რა და რომელია უმჯობესი და ან რომელი გვერგებაო?

• ამ გვარად ჩინეთი აზიაში სწორეთ იმნაირსავე „ავათმყოფს“ წარმოგვიდგენს და იმნაირსავე „აღმოსავლეთურ კითხვას“ შეადგენს, როგორც ევროპაში—ოსმალეთი.

შედარების სრულ მსგავსებისთვის საჭიროა ცოტაოდნათ საგანს გადავუხვიოთ.

რუსეთი დიდი და ძლიერი სახელმწიფოა, რომელსაც დედა მიწაზე, ინგლისს გარდა, ტოლი არა ჰყავს და რომელსაც, ინგლისივით, მეექვსედი ნაწილი უჭირავს ხმელეთისა. საუბედუროთ, ეს დიდი და ძლიერი სამეფო ყოველ-მხრივ ხელ-შეკრულია იმ გარემოებით, რომ იმას არსაით გზა არ აქვს „**გაშლილ ზღვისაკენ**“. აიღეთ მისი რუქა, თვალი შემოაგლეთ მის საზღვრებს და ნახავთ, რომ აღმოსავლეთით მის მოსაზღვრე იაპონიის ზღვას მარტო ერთი ხეირიანი სრუტე აქვს გაშლილ ოკეანესკენ, იაპონიას და კორეას შუა, და ეს სრუტეც ჩინეთს და იაპონიას უჭირავს. სამხრეთით მის მოსაზღვრე შავი ზღვიდან მარტო ერთი სრუტე მოიძიება, ბოსფორი (სტამბოლთან), და ამისი კლიტეც სხვას, ოსმალეთს, აბარია. დასავლეთით, ბალტიის ზღვის კარი და კლიტე დანიას, შვეციას და გერმანიას აქვთ დაკავებული. მარტო ერთ მის ზღვას, თეთრ ზღვას, არ ადევს ვიწრო კლიტე-ბოქლომი: ის თართოთ ერთვის ჩრდილოეთის ოკეანეს. მაგრამ თვით ეს ზღვა და ოკეანე ერთიანათ შეკრულია ყი-

ნულით წელიწადში ცხრა ან ათი თვის განმავლობაში. ამას გარდა თვით თეთრი ზღვა იმდენათ მოშორებულია რუსეთის უმეტეს ნაწილზე, რომ მით ამ ორი-სამი თვის განმავლობაშიაც მარტო ჩრდილოეთის უდაბნოს მცირედი ნაწილი თუ ისარგებლებს, მეტი ვერავენ. მაშასადამე, როგორც ხმელეთით, ისე ზღვითაც, რუსეთს ერთი ფუთი საქონლის არც გაგზავნა, არც მიღება არ შეუძლია უიმისოთ, რომ გზაზე უცხო სახელმწიფო არ დაუხვდეს, ხარკის ამღები მშვიდობიანობის დროს და გზის შემკვრელი ომიანობისას. ამის მიზეზით რუსეთის ეკონომიური ცხოვრება და რუსეთის აღებ-მიცემობა ჯერაც უცხოეთის მძლავრ გავლენის ქვეშ, თითქმის უცხოეთის მონობაში იმყოფება. რუსეთი უცხოეთის ხარკის მძლეველი იქნება, სანამ საკუთარ კარს არ გაიხსნის, საკუთარ გზას არ იშოვნის გაშლილ ოკეანესკენ, ისე, რომ პირდაპირი და დამოუკიდებელი აღებ-მიცემობა გამართოს, ვისთანაც ჰსურს და ხელს მისცემს. დღეს კი რაც იმას თავის საკვებათ აზიიდან თუ ამერიკიდან საქონელი უნდა მოსდიოდეს (მაგალითად, კოლონიური საქონელი, ურომლოთაც გაძლება არ შეუძლიან), სხვისი საშუა-

ლებით ან შუამდგომლობით მოსდის, და არა პირდაპირ. რუსეთი ამ საქონელში შუა-მდგომელ ევროპას თითქმის იმოდენა ხარკს უხდის, თუ არა უმეტესს, რამდენიც თვით ეს საქონელი ღირს... ეს დამოკიდებულება ერთი უმთავრესი მიზეზთაგანია რუსეთის სიღარიბისა. ყოვლათ შეუძლებელია, რომ ხეირიან ეკონომიურ მდგომარეობას ეღიროს ის სახელმწიფო, რომელიც ამ გვარად უგზო-უკვლოა.

ეს ნაკლი ჩინებულათ ესმოდა ყველა შორგამჭვრეტ მეთაურს რუსეთის ისტორიისას— ივანე მრისხანეს, პეტრე დიდს, ეკატერინე მეორეს, განსაკუთრებით პოტემკინს. მთელ რუსეთის ისტორიას, ამ სამ უკანასკნელ საუკუნის განმავლობაში, ნათლათ აჩნია ეს ერთი უმთავრესი ხასიათი: ნიადაგი ცდა ზღვის-პირების და ზღვის სრუტეების შექმნისა. ეს ისეთი ბუნებრივი საჭიროებაა, რომ თითქმის ინსტიქტიურათ მიიზიდვის რუსეთი ამ მიზნისკენ. ათასი მისი უთავ-ბოლო ომებიდან, განსაკუთრებით მეთვრამეტე საუკუნეში და ზოგი ეხლანდელშიაც, მარტო ის ომები გამოვიდა სახეირო, ის ომები ჩაიბეჭდა ერის მეხსიერებაში, რომელნიც აი ამ ისტორიულ და ეკონომიურ საჭიროებით იყვნენ გამოწვეულნი.

დღეს რუსეთი ციმბირის მოწყობას შეუდგა. ის იქ ეხლა რკინის გზას აკეთებს იმისთანას, რომელმაც მთელი ციმბირი უნდა გადასჭრას კიდით კიდემდე, ათი ათასი ვერსტის სიგრძეზე. უეჭველია, ეს რკინის გზა, მისი გათავების შემდეგვე, გავლენას იქონიებს არამც თუ მარტო ციმბირის ეკონომიურ მდგომარეობაზე, არამედ თვით შორე-აღმოსავლეთის მისვლა-მოსვლაზე და აღებ-მიცემობაზედაც. დიდ მოძრაობას მოახდენს ეს რკინის გზა განსაკუთრებით მით, რომ ევროპას დაუახლოვებს წყნარ ოკეანეს ნაპირებს, მათ შორის იაპონიას და ჩინეთსაც. დღეს თუ მთელი თვე უნდება კაცი, ან წიგნი, ან საქონელი, ლონდონიდან ჩინეთში მისვლას, ციმბირის რკინის გზის დასრულების შემდეგ ათი, თორმეტი დღის მეტი როდი-ღა დასჭირდება... ამასთანავე რუსეთს, ამ გზის მეოხებით, სრული საშუალება ეძლევა თვალ-უწვდენელ ციმბირის ნაყოფიერი მინდვრები, აქამდინ უხალხო და უკულტურო, რიგიანად დაასახლოს, თუნდ ჩინელი ხალხით, და აყვავებულ მრეწველობის ასპარეზათ აქციოს. შორე-აღმოსავლეთის ას-ას მილიონიანი სახელმწიფოები საკმაო და ჩინებული გამსაღებელი იქნებიან ამ მრეწველობის ნაწარმოებისა.

ეს რკინის გზა თავდება (ან იწყება) ვლადი-
ვოსტოკს, ნავთ-საყუდარს იაპონიის ზღვაზე,
კორეას საზღვარის ახლო. იაპონიის ზღვას
დასავლეთით კორეა აკრავს და აღმოსავ-
ლეთით — იაპონია. როგორც წელან მოგახსენ-
ნეთ, ამ ზღვაზე მარტო ერთი რიგიანი *)
სრუტეა — ის ადგილი, საცა სამხრეთით კო-
რეა და იაპონია ერთმანეთს უახლოვდება. ამ
კარს „ბრაუტონის სრუტე“ ჰქვია. იაპონიის
ზღვას ეს კარი სწორეთ იმ რიგათვე ჰკეტავს,
როგორც გიბრალტარი — ხმელთა-შუა ზღვას,
ან ბოსფორი — შავ-ზღვას. ამ გასაველში, რო-
გორც ყოველგან დედა-ჰიწაზე, საცა კი მო-
ხერხებული კარი ან საკეტი აქვს რომელიმე
ზღვას, ინგლისს ერთი ჩინებული ნავთ-საყუდა-
რი და კუნძული ჰქონდა აჩენილი და დაჭე-
რილი, საიდანაც ადვილათ შეეძლო, როცა
მოინდომებდა, ერთიანათ დაეკეტა იაპონიის
ზღვა, ისე რომ შიგ, უიმისოდ, შესვლა ვერა-
ვის შეეძლებოდეს. ამ ნავთ-საყუდარს სახელათ
„პორტ-ჰამილტონი“ დაერქვა. 1884-ში, რო-

*) რადგან ყველა სხვა სრუტე მარტო იაპონიის
ხელშია და ზამთრობით იყინება

ცა რუსეთსა და ინგლისს შუა დავიდარება იყო ატეხილი ავღანისტანის თაობაზე, რუსეთმა ინგლისს ჰამილტონის დაცლა და მიტოვება მოსთხოვა: თქვენი იქ ყოფნა გზას მიკრავს ჩემი „პრიმორსკი ობლასტისთვის“. ინგლისმა (მაშინ მის საქმეებს გლადსტონი მართავდა) სამაგიეროდ მოსთხოვა — პირობა დამიდევით რომ კორეას ხელი არ ახლოვდეს, მაშინ მე ჰამილტონის კუნძულს დავცლიო. პორტ-ჰამილტონის ჯერ დაჭერა და მერე დაცლა ცოტათი იმას გავდა, „კურტანი კურტანზე არ დაადგაო“. თორემ მანამდე რუსეთს გაგებაც კი არ ჰქონია ამ მხარეში სრუტეების მნიშვნელობისა, რადგანაც 1875-ში რუსეთმა თავის ნებით დაუთმო იაპონიას ჩრდილოეთი სრუტეები თავისი ოხოტსკის ზვიდან გაშლილ ოკეანესკენ, როცა სახალინის კუნძულის ნახევარში ყველა თავისი კურილის კუნძულები (Курильские острова) გაცვალა. ისიც კი მართალია, რომ ეს სრუტეები, როგორც ყველა ჩრდილოეთის სრუტეები იაპონიის ზღვიდან, შვიდი, რვა ან ცხრა თვის განმავლობაში გაყინული და უხმარია გემებისთვის.

რაკი იაპონიის ზღვიდან, ციმბირის აღებ-მც-

ცემობას და სამხედრო ფლოტს საკუთარი სრუ-
ტე არა აქვს, ბევრათ ემჯობინებოდა ციმბი-
რის რკინის გზის გაყვანის დაწყებამდე ემოვათ
ეს სრუტე. მაშინ ამას უფრო ადვილათ, უფრო
იაფათ დაუთმობდნენ რუსეთს, ვიდრე ეხლა,
როცა რკინის გზის გაყვანას არ შეეძლო ინ-
გლისი არ გაეფრთხილებინა. რკინის გზა რუ-
სეთს ადვილ საშუალებას მისცემს, რამდენიც
ჰქსურს, იმდენი ჯარი და იარაღი მიზიდოს რუ-
სეთიდან ვლადივოსტოკს. აქ მომავალში რუ-
სეთი, უეჭველია, დიდ ფლოტს გაიმართავს.
თუ იმას მაშინ თავისუფალი გასავალი გზა ექნა
იაპონიის ზღვიდან გაშლილ ოკეანესკენ, ად-
ვილად მოუხერხდება საკუთარი აღებ-მიცემო-
ბაც გაიმართოს ჩინეთთან და აღმოსავლეთთან
და თან, როცა მოინდომებს, ჯარიც დაასხას
ინგლისის სამფლობელოს ინდოეთში და ავსტ-
რალიაში. აქედან ცხადია, რომ ინგლისმა ყო-
ველი ღონისძიება უნდა იხმაროს, რაც კი მოუ-
ხერხდება, იაპონიის ზღვის სრუტეს შესაკრა-
ვათ. თუ ეს სრუტე, ან თუნდ მარტო ერთი
მისი მხარე, რუსეთის ხელში ჩავარდა, ცხადია,
რომ რუსეთი ინგლისის მზრუნველობიდან თავს
იხსნის ვაჭრობის და ნაოსნობის საქმეებში და

მის მეტოქეთ გახდება მარტო შორე-აღმოსავლეთში კი არა, ინდოეთის ოკეანეშიაც.

იაპონიის ზღვის სრუტე ერთის მხრით იაპონიას უჭირავს, მეორეს მხრით—კორეაში, რომელიც ცალკე სამეფოა, ჩინეთის იმპერატორის ვითომ ხელ-ქვეითია. კორეა იაპონიის ზღვასა ჰყოფს ყვითელი ზღვიდან. ამ ორ ზღვას შუა იმას უკავია სიგრძეზე რვა-ასი ვერსტი და სიგანით კი—ორასი ვერსტი. სამი მხრით იმას, 1800 ვერსტის სიგრძეზე, ზღვები უვლის; ხმელეთს კი მარტო ორასიოდდე ვერსტის სიგრძეზე აკრავს ეს ნახევარ-კუნძული. ამ სივრცეზე კორეაში თორმეტი მილიონი ხალხი ცხოვრობს, ან თითქმის ორჯერ მეტი, ვიდრე კავკასიაში. საუბედუროთ, ეს ხალხი და ქვეყანა სწორეთ ისე მოუწყობელი და ჩამოქვეითებულია, როგორც ჩინეთი, თუ უფრო მეტათ არა. თითქმის სრულიათ ველურ მდგომარეობაში იმყოფება მისი ლატაკი და უმეცარი ხალხი. მაშასადამე, ამ სამთავროს ბედიც ისე გადაწყვეტილია, როგორც ჩინეთისა: არავინ იცის ჯერ, ვინ დაიჭერს, ღაიმონებს და შთანთქავს, მაგრამ ის კი ყველასთვის ცხადი და უდავოა, რომ ვისმე უღუფათ უნდა ერგოს... წინა კა-

ცი უკანასთვის, უწინდელის შეხედულებით, წინამძღოლი, გზის განმანათებელი, დამხმარე უნდა ყოფილიყო. ეხლა კი დაწინაურებული ერები იმ მოძღვრებას დასდგომიან, რომ დაწინაურებულმა უკან ჩამორჩენილი უნდა დაიმონოს და ხრასო... დრონი მეფობენ. ცუდი მოძღვრებაა ეს მოძღვრება, უსინიდისო, ველური; მაგრამ ლანძღვით და ტირილით მის ძალას ვერავინ შეშუსრავს. მისი მოსაგერებელი მარტო ერთი საშუალებაა: ვერიდოთ უკან ჩამორჩენას, დავწინაურდეთ... და რაკი კორეა უკან ჩამორჩენილია, ყველასთვის აშკარაა დღეს, რომ იაპონიის ზღვის გასახსნელი ან დასაკეტი კარი და კლიტე მარტო კორეაში უნდა იშოვოს ან რუსეთმა, ან ინგლასმა. ვინ ჩაიგდებს ხელში ამ კარსა და კლიტეს? გაიხსნის თუ არა რუსეთი გზას გაშლილ ოკეანესკენ, ან მოახერხებს თუ არა ინგლისი მაგარი რაზა-კოქაჟი დაადოს იმ ერთად-ერთს სრუტეს იაპონიის ზღვისას, რომელიც რუსეთის ფლოტს წინ უძევს კორეას სამხრეთის წვერთან? ვინ იცის.

მარტო კორეას მხრით, მარტო კორეაში შეიძლება მეთქი კარისა და გზის შექმნა, თუ შეეკვრა. მართლაც, ბრაუტონის სრუტეს ერთი

კიდევ კორეას ეკუთვნის და მეორე კი—იაპონიას, რომელიც ისე დაწინაურდა ამ უკანასკნელ ოცდა ხუთი წლის განმავლობაში, რომ მას აგრე ადვილად ვერც ერთი ევროპის სახელმწიფო ველარ შეეტაკება და ძალით ველარასფერს წაართმევს. ეს სახელმწიფო ერთობ დიდ და ნათელს მაგალითს წარმოგვიდგენს იმისას, თუ რა ადვილი ყოფილა თითქმის სრულაათ ველურ და უკან ჩამორჩენილ ხალხისთვის სწავლით და რიგიანის წესით წელში გამართვა და ძალის შექმნა, როცა მას გონიერი მთავრობა ჰყავს და ბეჯითი სურვილი აქვს რიგიანი ადგილი დაიკავოს სხვა ერთა და სამეფოებს შუა...

ამ ოცდა ათი წლის წინათ, 1863-ში, მთელი იაპონია სწორეთ იმგვარსავე ველურ მდგომარეობაში იმყოფებოდა, როგორშიაც ჩინეთი და კორეა დღემდინაც არიან ჩაფლული. ამ წელიწადში იაპონიას, სხვა-და-სხვა ძარცვისა და ველურ მოქმედების გამო, ინგლისის და საფრანგეთის ფლოტი თავს დაესხა მძარცველების დასასჯელათ. ევროპულ ზარბაზნებს და ჯარს, რასაკვირველია, ვერაფერი დაუდგა წინ. იაპონიის მთავრობას და დამნაშავეებს ევრო-

პელებმა ჯარიმა გადაახდევინეს და თავი დაანებეს. ამ გარემოებამ მთელ ქვეყანას დაანახვა იაპონიის სიძაბუნე. მაგრამ თვითონ ხალხი, მეტად მეცადინი, მარჯვე, გამბედავი და თავმოყვარე, ერთიანად შეიძრა, როცა სხვისი უპირატესობა და თავისი უკან ჩამორჩენა იგრძნო და დაინახა. უნდა ვიცოდეთ, რომ იაპონია სულ ერთიანათ მარტო კუნძულებიდან შესდგება. სულ 3850 კუნძული ითვლება იაპონიაში და ამ კუნძულებზე ორმოციოდე მილიონი ხალხი ცხოვრობს, რომლის სისხლი ნარევია მონგოლის და ჩინურ მოდგმისა. ამ კუნძულებს ერთმანეთში და ჩინეთთან ძველის დროიდან დიდი აღებ-მიცემობა ჰქონდათ გამართული, ისე რომ მრეწველობა და ვაჭრობა იაპონიაში გაჩაღებული იყო. პოლიტიკური წყობილება ამ ქვეყნისა ერთობ დაძველებული და დასუსტებული ყოფილა. მის მეფეს, მიკადოს, — რომლის უფლება ძველ დროში სასულიეროც ყოფილა და სამხედროც, — რომ ველარ შესძლება ამოდენა გაცალცალკევებულ კუნძულების მართვა და დამორჩილება, თავისი სამხედრო უფლება გადაუცია, მეთორმეტე საუკუნეში, იმისი მოწინააღმდეგე თავადისთვის,

რომელიც დაჰპირებია — ყველა სხვა შენს ურჩ თავადებს დავიმორჩილებ, შენ სასულიერო მეფე იყავი მთელის იაპონიისა, მე კი სამხედრო და სამოქალაქო აღმსრულებელი გავხდები შენის ბრძანებისაო. ამ თავადს, სახელათ **იორიტომოს**, მაშინ **სიოგუნის** ან **ტაიკუნის** ღირსება მიეცა. მას აქეთ იაპონიაში, 1863-მდე, ორი მეფე იჯდა ტახტზე, სხვა-და-სხვა ქალაქში. ერთი, სიოგუნი თუ ტაიკუნი, სამოქალაქო და სამხედრო მმართველი იყო მთელის იაპონიისა, და მეორე, მიკადო, მარტო სასულიერო საქმეებს მართავდა, თუმც უფროს იმპერატორად კი ითვლებოდა. ორივე ამ მეფის უფლება იმნაირათვე ფიქტიური იყო, როგორც დღეს ჩინეთის იმპერატორის მეფობაა. თვითეულ კუნძულზე ან კუნძულის ნაწილზე ნამდვილი ბრძანებლობა თავადებს, **დაიმიოსებს**, ჰქონდათ. ესენი მეფეებს არც კი ემორჩილებოდნენ და ხალხს, რამდენიც უნდოდათ, იმდენათ ავიწროებდნენ; განსაკუთრებით ნაწვალეები იყვნენ მათგან ვაჭრები და ხელოსნები: თვითეული დაიმიოსი თავისს საბრძანებელში რაც უნდოდა იმ ბაჟს და გადასახადს ადებდა ხელოსნებს, მრეწველებს და ვაჭრებს.

ევროპელები რომ შინისკენ გაბრუნდნენ ჯარიმით დატვირთულები, ხალხში მოძრაობა და აჯანყება მოხდა. მაისის თვეში 1863 წ. გაჭირვებულმა ტაიკუნმა **სტოტსბაშმა** მიკადოს სთხოვა—დაიბარე ყველა დაიმიოსები, ერთათ მოვი-აზროთ და გადავწყვიტოთ, როგორ მოვეწყოთ, რომ ამისთანა ლაფი მეორეჯერ აღარ დაგვესხასო. ასე მართვა აღარ შეიძლება ქვეყნისაო. მთავრობას და მმართველს ძალა უნდა ჰქონდეს, შემოსავალი, უფლება და სხვ., თორემ არც წესი იქნება შინაგანი, არც გარეგანი მშვიდობიანობა დაიცვებაო. მიკადომ, სახელად **მუწყუკიტომ**, დაიბარა ყველა დაიმიოსები. ამ უკანასკნელთა კრებამ, ჯიბრზე, მიკადოს ძალა დაატანა და ბრძანება გამოაცემინა, დღეის იქით ტაიკუნობა ერთიანათ მოისპოსო. სამეფო უფლება, როგორც სასულიერო, ისე სამხედრო და სამოქალაქო, ერთიანათ მიკადოს ჩაჰბარდა. იმას გვერდით ამოუდგნენ ნიჭიერი დამხმარენი **ტოზა, საწყუმა, ნაგოტო** და სხვ. და სხვ. ამ მიკადომ თითქმის ისეთივე ადგილი დაიჭირა იაპონიის ისტორიაში, როგორიც რუსეთისაში პეტრე დიდს უჭერია. რამდენიმე წლის განმავლობაში მან ერთიანათ შესცვალა მთელი ში-

ნაგანი წყობილება იაპონიის სახელმწიფოსი. არც აცივა, არც აცხელა, პეტრე დიდსავით, აიღო და ერთიანათ, ერთბაშათ გადმოიღო ევროპის წესი, კანონი, წყობილება, იარაღი, ტანსაცმელი და სხვ. თან რაც პეტრეს არ მოუქმედია, ისიც კი გაბედა: პარლამენტი დააარსა იაპონიაში სხვა-და-სხვა კუნძულების წარმომადგენლებისაგან. ამასთან მეორე საქმეც დაიწყო აგრეთვე პეტრესგან მიტოვებული: დაიმიოსების უფლება მოსპო და ადგილ-მამულები სახაზინოთ ჩარიცხა. სამაგიეროთ დაიმიოსებს ზომიერი პენსია დაუნიშნა.

რალა თქმა უნდა, ადვილი საქმე როდი იყო ეს ცვლილება, არც ერთბაშათ მიუღია ეს იაპონელ ხალხს. 1863-შივე მოხდა პირველი აჯანყება ახალი წესის, თუ განზრახვის, წინააღმდეგ. ეს აჯანყება ერთ ალაგას რომ დამარცხდებოდა, მეორეზე ატყდებოდა, აქა-იქ. მის მეთაურათ, რასაკვირველია, დაიმიოსები და თვით მეფის ნათესავები იყვნენ. დიდი ბრძოლის შემდეგ მიკადომ, როგორც იქნა, დაამარცხა და დაამშვიდა ეს აჯანყება 1868-ში. მართო ამ გამარჯვების შემდეგ იმას საშუალება მიეცა რეფორმები დაეწყო, და მართლაც ამ

1868-დან იწყება ახალი ხანა იაპონიის ცხოვრებისა. დაიბარეს ნასწავლი და მეცნიერი პირები საფრანგეთიდან, ინგლისიდან, გერმანიიდან, ამერიკიდან და თვით რუსეთიდან. უთვალავი სასწავლებელი გამართეს იაპონიაში. ახალგაზდა იაპონელები ათასობით გაგზავნეს სწავლის მისაღებათ ევროპაში თუ ამერიკაში, და იქ სასწავლებელში მიაბარეს სრულ, დამთავრებულ სწავლის მისაღებათ, ცოდნის სხვადა-სხვა ნაწილზე. ზოგი სამხედრო სასწავლებელში მისცეს, ზოგი—სანავოსნოში, ზოგი—ტექნიკურში, ზოგი იურიდიულში და სხ. სწავლა ყველას ბოლოდან კი არა, თავიდან, ანაბანიდან, დააწყებინეს. ამასობაში მთავრობამ ევროპის და ამერიკის ქარხნებს შეუკვეთა ხომალდების აგება ახალ, უკანასკნელ შენობისა. დაიბარა ინჟენრები იაპონიაში რკინის გზების, ტელეგრაფის და ციხეების გასამართავათ, აფიცრები—ჯარის გასაწყობათ და გასაწრთვნელათ და სხვ. და სხვ. ათიოდე წელიწადის შემდეგ იაპონიას საკუთარი ნასწავლი უმაწვილებიც დაუბრუნდა შინ, ჩინებულათ, ევროპულად დამზადებულნი ქვეყნის სამსახურის გასაწევათ, მასწავლებელნიც თავისი ელირსა,

აფიცრებიც, ინჟენრებიც, მენავეებიც; ტეხნიკებიც და სხვ. და სხვ.

საქმე არ დაჰკლებია არც ევროპელ ინსტრუქტორებისაგან გაწრთენილ ჯარს და მმართველობას, არც საკუთრივ იაპონელ ახალ-თაობას, ევროპაში გამოზრდილს და ეხლა მართებლობის მეთაურად დაყენებულს. 1873-ში მთელს სამხრეთ იაპონიას ახალი აჯანყება მოედო, აგრეთვე დაიმოსების მეთაურობით მომხდარი. ეს აჯანყება 1874-ის დამდეგში დაამარცხა და მოსპო შინაგან სააქმეების მინისტრმა **ოკუბომ**, ქალაქ საგას აღებით, ხანგრძლივ ბრძოლის შემდეგ. ორი წლის შემდეგ აჯანყება მოახდინა გენერალმა **ხიოგომ**, რომელმაც მთელი დიდი კუნძული **კიუ-სიუ** ააჯანყა და დაიჭირა. ეს აჯანყებაც, როგორც იქნა, დაამარცხა მთავრობამ. ორივე ამ აჯანყებასთან ბრძოლაში ახალი იაპონიის ჯარი და მმართველობა გამოიცადა და გაიწრთენა და თან ჩინებული თვისების მექონი გამოდგა: მამაცობისა, დისციპლინისა და გასაჭირის ატანისა...

უფრო ხეირიანი ასპარეზი მიეცა იაპონიის ფლოტს და ჯარს 1874-ში. ჩინეთს ერთი დიდი

კუნძული ეკუთვნის, იაპონიის სამხრეთით, სახელათ **ფორმოზა**. ეს კუნძული მეტათ მდიდარია ქვა-ნახშირით და ძვირფას საუნჯეს შეადგენს ყოველ სამეფოსთვის, რომელსაც კი ხომალდები ჰყავს და აღებ-მიცემობა აქვს გამართული ზღვაზე. იაპონიას დიდი ხანია თვალი უჭირავს მასზედ. 1871-ში ერთი მისი სავაჭრო ხომალდი, ამ კუნძულთან დამდგარი ნახშირის გასატანათ, იქაურმა ველურმა მცხოვრებლებმა გაძარცვეს. იაპონიამ ჩინეთს მიმართა—ზარალი გადამიხადეო. ჩინეთმა უარი უთხრა: იქ ველური ხალხი ცხოვრობს, მე არც კი მემორჩილებათ. ხანგრძლივ მიწერ-მოწერის და მოლაპარაკების შემდეგ, იაპონიამ ჯარი გაგზავნა 1873-ის მაისში ფორმოზის დასამორჩილებლათ. გაიმართა ბრძოლა, რომელშიაც იაპონიის ჯარი გამარჯვებული დარჩა. მთელი ფორმოზა იაპონიის ხელში ჩავარდა. მაშინ ინგლისმა ჩინეთს თვალი აუხილა, როგორ შეიძლება ამისთანა საუნჯე იაპონიას დაანებო, შეურიგდიო, გიჯობს, რასაც თხოულობს, ყველაფერი გადაუხადო, ოღონდ კი კუნძული დაიბრუნო და სხვ. ჩინეთი, ამის თანახმათ, იაპონიას მოურიგდა (ოქტომბერი, 1874): გაძარ-

ცულ გემის ზარალიც გადაუხადა და ყველა ის ხარჯიც დაუბრუნა, რაც იაპონიას ფორმოზაში ჯარის გასაგზავნათ და საომრათ მოსვლოდა. სულ გადაჰხდა ჩინეთს ერთ მილიონ-ნახევარი მანეთი. ფორმოზა იაპონიამ ჩინეთს 1874-ის დამლევს დაუბრუნა.

იაპონიის ხალხმა, გემო გაიღო თუ არა წარმატებისა, და დაინახა თუ არა თავის ჯარის გაწრთვნილი რაზმები, თავის გემების იარაღი და ძლიერება, მაშინვე კორეისკენ ცქერა დაიწყო. ეს მხარე დიდი ხანია სანატრია მისთვის. 1873-ის ბოლოს უმაღლესმა წოდებამ უშველეებელი მოძრაობა ასტეხა მთელს იაპონიაში—ეხლავე გავგზავნოთ ჯარი კორეის ასაღებათაო. მიკადოს მმართველობამ ვერ გაბედა ამ ხალხის სურვილს აჰყოლოდა, რადგან, კორეაში ჯარი რომ გავგზავნა, შანსაკმაო ძალა აღარ დარჩებოდა არეულობის ან აჯანყების დასათრგუნად. შემდეგ, 1874 წელს, ხელმეორეთ მოითხოვა ხალხმა კორეას დაჭერა. თვით კორეაზე, ზღვის პირათ, იმ ადგილას, საცა ბრაუტონის სრუტე უფრო ვიწროა, იაპონიას დიდი ხანია დაჭერილი აქვს ნავთ-სადგურიანი ქალაქი ფუ-ზან (ჰამილტონ-

ნის პორტის ახლოს და პირდაპირ). ამ ქალაქში 1874-ის ზაფხულზე იაპონიის ელჩები მოვიდნენ, კორეასთან სავაჭრო ტრაქტატის შესადგენათ. სანამ ეს ელჩები კორეიას მხრით პასუხს ელოდნენ, მათი მომყვანი ხომალდი საქმეს შეუდგა და ახლო-მახლო ზღვის სიღრმეს ზომა დაუწყო. კოკის კუნძულთან რომ მივიდა ეს ხომალდი, იქაურ კოშკიდან მას ზარბაზნის ყუმბარები დაუშინეს. ხომალდის უფროსმა სამაგიერო პასუხი გასცა ზარბაზნით და არც ეს ამყოფინა: ჯარი ჩამოსვა ნაპირზე და კოშკის ასაღებათ გაგზავნა. მისვლა, დატაკება, აღება და დაქცევა ერთი იყო. ხომალდი ამის შემდეგ ჯერ ფუ-ზანში და შემდეგ იაპონიაში დაბრუნდა. როცა ეს ამბავი იაპონელებმა გაიგეს, იმ წამშივე მოითხოვეს—ომი გამოეცხადოს კორეასო, ჯერ ერთი იმისთვის, რომ ჩვენი ელჩები არ დააკმაყოფილა, და მეორე იმისთვისაც, რომ უპატიურება მიაყენა ჩვენს გემს და დროშასაო. თუმცა ამას თითქმის მთელი იაპონია თხოულობდა, მთავრობამ ვერც მაშინ გაბედა ომის დაწყება, აგრეთვე შინაური აჯანყების შიშით. შეიძლება შინაურ მტრის მორიდების გარდა ის იმასაც შეეჩერებინოს, რომ ორივე

შისი ახლობელი და ძლიერი მეზობელი, ჩინეთი და რუსეთი, ერთობ საშიში იყო მისთვის, და ორივე იმ დროს სრულიათ თავისუფალი იყო ყოველგვარ განსაცდელისაგან; ორივეს, მაშასადამე, ადვილათ შეეძლო იაპონიის გამოდევნა კორეიდან. ეს იქიდანაც სჩანს, რომ გაეზა თუ არა ჩინეთი საფრანგეთთან ომში, 1884-1885-ში, იაპონიამ მაშინვე კორეაზე გამოილაშქრა. მიზეზათ ის დაიხვია ხელზე, რომ კორეას ველური ხალხი იქ დასახლებულ ჩემ ვაქრებს და ქვეშევრდომებს სძარცვავს და ავიწროვებსო. ჩინეთს იმ დროს კორეასთვის არ ეცალა და კორეას დაცვა არ შეეძლო. ამ მიზეზით იმან იაპონიასთან მორიგება არჩია. 6. (18) აპრილს 1885 ჩინეთსა და იაპონიას შუა ხელ-შეკრულობა დაიდვა, რომლის ძალითაც ორივე სამეფოს ნება ეძლევათ, ვინიცობაა თუ კორეაში რამე მძიმე არეულობა (troubles graves) მოხდა, თავისი ჯარი გაგზავნოს და თვითონ აღადგინოს წესი. ამ პირობის ძალით იაპონიამ პირდაპირი გავლენა შეიძინა კორეაში, რადგან თვით იმ სამეფომ, რომელსაც მანამდე ექვემდებარებოდა კორეა, ხელშეკრულობით იცნო იაპონიის მზრუნველობა კორეა-

ზე ყოველ არეულობის დროს, იცნო იაპონიის *condominium*'ობა, ესე იგი თითქმის იმნაირივე უფლება იაპონიისა კორეაზე, როგორც თვით მას, ჩინეთს, ჰქონდა.

ამ გვარ მდგომარეობაში იყო საქმე, როცა წრეულს (1894) მარტის თვეში, კორეის სამხრეთ პროვინციებში დიდი არეულობა და აჯანყება ატყდა. ყოველ უფლებას, სწავლას და ქონებას მოკლებული ხალხი აჯანყდა მთავრობის წინააღმდეგ და კორეას ვითომ-ჯარი, აგრეთვე როგორც კორეის ვითომ-მთავრობა წინ იფრინა. მეფემ ორჯელ-სამჯერ ახალ-ახალი ჯარი გაგზავნა ახალი სარდლების წინამძღოლობით: ყველა დამარცხებული დაუბრუნდა. მაშინ ის ჩინეთისკენ მიიქცა: არიქა, მიშველე, ჯარი დამახმარეო. სანამ ჩინეთი ფიქრობდა და ჯარსა თუ იარაღს იმარაგებდა, იაპონიამ 1885-ის მორიგების ძალით თავისი რაზმები კიდევაც შეიყვანა კორეაში და სატახტო ქალაქი **სეული** კიდევაც დაიკავა. ამასობაში ჩინეთის ჯარიც შევიდა კორეაში. ადვილათ წარმოხადგენია, რით უნდა გათავებულიყო ეს მდგომარეობა. როგორც —სახარების სიტყვით ორ უფალს ვერავინ

ემსახურება, ისე, თურმე, ვერც ორი ბატონი ერთმანეთს შეეთვისება. ორი დათვი ერთათ ვერ სძლებს. ჩინეთმა იაპონიას წინადადება გაუგზავნა: რაკი აჯანყება დაბოლოვდა და წესიერება აღდგენილია, ჯარი გაიყვანე კორეიდანო. — ვერაო, უპასუხა იაპონიამ: წესი მარტო იმან აღადგინა, რომ ჩემი ჯარი შემოვიყვანო; თუ ჯარი გავიდა, შუოთიც ხელახლავ ატყდება, რადგანაც ის მდგომარეობა არ შეცვლილა, რომელმაც არეულობა მოახდინაო. ჯარს მარტო მაშინ გავიყვან, როცა დავრწმუნდები და გარანტიაც მექნება, რომ კორეაში წესიერება შეურყევლათ არის დამყარებულიო. ამისთვის კი საჭიროა, რომ კორეას მეფე და მთავრობა მტკიცეთ დაადგეს რეფორმების გზას; იმან პირობა უნდა მომცეს აი ეს ოც და ხუთი უმთავრესი ცვლილება მოახდინოს თავის ქვეყნის წეს-წყობილობაში. უამისოთ ჯარს არ გავიყვან კორეიდან, რადგანაც, რომ გავიყვანო, მალე ხელახლავ დამჭირდება მისი დაბრუნება და ეს ერთობ ძვირათ ჯდება, ერთობ უანგარიშო იქნებაო.

სამი თვის განმავლობაში სულ ამ საგანზე იყო ბაასი, დავა და მოლაპარაკება. იქნება

სამი წელიც გაგრძელებულიყო ამ გვარი მდგომარეობა, იაპონია რომ არ დარწმუნებულებულიყო, საქმის გაგრძელება ჩემთვის სასარგებლო როდი იქნებაო. ამ ანგარიშით მან ერთის მხრით კორეის მეფე ხელში იგდო და დაატუსაღა, და მეორეს მხრით ზღვაში დაახვედრა თავისი ფლოტი იმ გემებს, რომელთაც ჩინეთის ჯარი მიჰყავდათ კორეისკენ; ერთი ამ გემებთაგანი კიდევაც დააღუპინა, 1500 მხედრით; სხვა კი ზოგი დაატუსაღებინა, ზოგიც დააზიანებინა. აქედან იწყება აშკარა ომი ჩინეთსა და იაპონიას შუა.

მალე გათავდება ეს ომი, თუ არა, ან რით გათავდება, ამას ვერავინ გადასწყვეტს, რადგანაც ნამდვილი მებრძოლი ამ ომში იაპონია და ჩინეთი კი არაა, რუსეთი და ინგლისი გახლავან; ინგლისმა იანგარიშა ეს ასე კარგათ, თუ იაპონიამ, ვინ იცის! ნამდვილი კი ისაა, რომ ჩინებულათ ნაანგარიშევი და გამოზომილია ეს საქმე. ყველაზე უფრო საგრძნობი კორეის ბედი მარტო რუსეთისათვის არის; მისთვის, მისი ციმბირის აღმოსავლეთ ნაწილისთვის, მისი ციმბირის ფლოტისა და რკინის გზისთვის კორეა და ბრაუტონის სრუტე სწო-

რედ რომ სიცოცხლის ან სიკვდილის მომნიჭებელია. საუბედუროთ, როცა აი ამ კორეის და ამ სრუტეს ბედი სწყდება ომის ველზე, როგორც რუსეთს, ისე მის ამხანაგს საფრანგეთს ხელ-ფეხი შეკრული აქვთ ევროპის მდგომარეობებით, ევროპის ომის მოლოდინით; ორივეს ძალის და ჯარის გაფანტვა ეზარება: საჭიროა მათი მთელი ძალა ევროპაში იქონიონ, სამთა-კავშირის ძალასთან დასაპირდაპირებლათ. მათ ჯარს ევროპაში იმოდენი რომ მოაკლდეს, რამდენიც, ვთქვათ, მარტო იაპონიასთან საბრძოლველათ დასჭირდება რუსეთს, მაშინ ევროპაში არც უკანასკნელს, არც საფრანგეთს განძრევაც აღარ მოუხერხდება. მერე კორეაში რუსეთმა ომი რომ გამართოს იაპონიასთან, განა ინგლისი გულ-ხელ დაკრეფილი დარჩება? ან იაპონიის ზღვაში რუსეთს რომ ომი აუტყდეს კორეის გულისთვის იაპონიასთან, ან იაპონიასთან და ინგლისთან, ვაი თუ სამთა-კავშირმა ამით ისარგებლოს ევროპაში იმ საშიშ კავშირის დასარღვევათ, რომელიც რუსეთსა და საფრანგეთს შუა არსებობს? ეს კითხვები, ვისაც გნებავთ, იმას ჩააფიქრებს და დაალონებს.

რუსეთის პოლიტიკურ მწერლობას, რუსეთის ჟურნალ-გაზეთებს, ჯერეც ხეირიანათ არ ესმის ეს მდგომარეობა. ამ დღეებში გაზეთი „НОВОСТИ“, მაგალითათ, სწერდა: კორეა რუსეთისთვის მით არის საჭირო, რომ გასასაღებელი ასპარეზი უშოვოთ ციმბირის მრეწველობასო. ბევრს იყიდის, დიდ მოგებას მისცემს რუსეთს ეს ლატაკი და არაფრის მქონე, არაფრის მოსურნე ხალხი, რასაკვირველია! ის კი არავის ესმის, რომ ვისაც ბრაუტონის სრუტე ეკავება ხელში, იმას ციმბირის აღმოსავლეთის ნაწილის დაკეტვა, დამშევა და დახჩობა შეეძლება, და ვინც მთელ მილიარდს ხარჯავს ათი ათასი ვერსტის რკინის გზის გასაყვანათ, ის ვალდებულია გასავალი კარი უშოვოს და გაუხსნას ამ გზას და მისგან აღძრულ ქვეყანას, თუ მისი დაღუპვა არ უნდა...

საფრანგეთის პოლიტიკურ ცხოვრებაზე და მწერლობაზე კი იაპონიის შეტაკებამ ჩინეთთან საშინელი გავლენა იქონია. სრულიათ თავზარდაცემულის კილოთი სწერენ საფრანგეთის გაზეთები: ყოვლად საჭიროა საქმე იმავე მდგომარეობაში დარჩეს, როგორშიაც აქამდე იყო; კორეა ჩინეთის იყო და არის, ჩინეთის ხელ-

შივე უნდა დარჩეს, იაპონიას მასთან რა ხელი აქვსო! ევროპის ყველა სახელმწიფოები ერთ ხმით იმ პოლიტიკას უნდა დაადგენ, რომ არავის არავითარი ცვლილების თუ შექმნის ნება არ მიეცესო. რუსეთის ჟურნალ-გაზეთებიც, ბოლოს, აი ამ პოლიტიკას დაადგენ, ალბათ მიხვდნენ, რომ ისევ ეს ემჯობანება ჩვენი ქვეყნისთვის, სანამ ევროპაში ომის მოლოდინიდან არ განვთავისუფლდებითო. მაგიერათ სამთა კავშირის მწერლობა, თითქო განგებ, ორივე მხარეს აქეზებს ერთმანეთზე. მისთვის, აგრეთვე როგორც სამთა-კავშირისთვის, რასაკვირველია, სასარგებლო და სასურველია, რომ რუსეთის ძალა ჩათრეული იქმნას ამ შორეულ ომში, საცა არც გერმანიას, არც ავსტრო-ჰუნგრეთს, არც იტალიას არავითარი არსებითი ინტერესი არ მოეპოვება... განზრახვა კიდევ რომ არ ჰქონდეს სამთა-კავშირს რუსეთის უძლურებით ისარგებლოს ამ ომის დროს და რუსეთს შეესიოს, უეჭვოა თვითონ ეს კავშირი ომის შიშს ერთიანათ მოიშორებს თავიდან არა თუ კორეას ომის დროს, ათიოდე წლის განმავლობაშიაც მას შემდეგ...

ჩვენი შეხედულობით—და რუსეთშიაც ბე-

ვრია ამ აზრის—რუსეთს ევროპასთან სადავი-
დარაბო, საბრძოლო არა აქვს-რა, არც არა-
ფერს ხეირს დააყრის ევროპასთან ქიშპობა. ევ-
როპასთან შეტაკებაში ის ყოველთვის ყოფილა
და იქნება უკან ჩამორჩენილ, უკუდამხვევ მხა-
რეთ. რუსეთი ევროპას მარტო იმ მხრით უნდა
ეხებოდეს, რომ განათლებას და განათლების
იარაღს იღებდეს მისგან. ევროპა რუსეთისთვის
არსენალათ უნდა იყოს, რომლისაგანაც იმას
მზა-მზარეული ცოდნა, სინათლე, იარაღი და
თესლი გამოაქვს, თავისი თვალ-უწვდენელ და
ხელ-უხლებელ მინდვრების დასამუშავებლათ,
თავის უთვალავ და უჩინარ ხალხის ცხოვ-
რებაში სინათლისა და კეთილ-დღეობის შესა-
ტანათ. ამ გზით, და მარტო ამ გზით, მას, რო-
გორც თვით თავის საკუთარ სამეფოს უმეტეს
ნაწილში, აგრეთვე ბნელ და უბედურ აზიის
ცხოვრებაში შეუძლია პირნათლი და სახეირო
როლის ასრულება: წესის, სიმართლის, სინა-
თლის და განათლების გავრცელება იმ უთვა-
ლავ მილიონებს შუა, რომელნიც დღეს შორე-
აღმოსავლეთში და მთელ აზიაში ცხვრის ფა-
რასავით იკვებებიან. ბრწყინვალე და თან ად-
ვილიც არის ეს როლი. მთელი ევროპა მას

ხელს შეუწყობს, როცა დარწმუნდება, რომ საკუთრივ მას მით როდი დააკლდება და ომის ნიადაგი შიში კი ასცილდება. როგორც საფრანგეთს გერმანიამ ხელი როდი შეუშალა ტონკინის, ტუნისის და კონგოს შეძენის დროს და ვრცელი მფლობელობის დაარსებაში სხვა და სხვა კოლონიებში, ისე, საფიქრებელია, რუსეთსაც, ინგლისს გარდა, სხვა მეტოქე არ გამოუჩნდება ევროპის სახელმწიფოებ შუა.

ამ ბუნებრივ, აუცილებელ მისწრაფებას რუსეთისას გაშლილ და უყინველ ოკეანესკენ ორი გზა აქვს, ერთი მახლობელი და მეორე შორეული. ახლო გზა კასპიის ზღვიდან სპარსეთზე გადის ინდოეთის ოკეანესკენ, ჩოხბართან. ამ გზას მარტო ათას ხუთასი ვერსტი აქვს სიგრძე. ამ გზაზე რუსეთს, ინგლისის გარდა, სხვა ვერც ერთი შესამჩნევი სახელმწიფო მოწინააღმდეგეთ და მეტოქეთ ვერ დახვდება. ინგლისის გარდა დანარჩენი ევროპის სარგებლობა მოითხოვს, რომ ეს გზა რუსეთმა გააწყოს და დაიკავოს. რუსეთის — და განსაკუთრებით ჩვენი ქვეყნის — ნაწარმოებს ეს გზა მთელი აზიის ბაზარს უხსნის. როცა ეს გზა გაიმართება, საქონელი ინდოეთში მაკარიიდან (ნიჟნი-ნოვოგოროდი-

დან) უფრო იაფათ მივა, ვინემ ინგლისიდან. ამ გზის მფლობელი აზიის მეუფე იქნება, აღებ-მიცემობაში მაინც. მეორე გზა, შორეული, ურალის მთებიდან ციმბირზე ვადის წყნარ ოკეანესკენ, ვლადივოსტოკთან. ამ გზის სიგრძე ექვსი ათასი ვერსტია, ან, უფრო სწორეთ ვსთქვათ, შვიდი ათასი, თუ სიგრძეს ურალის იქითა მხრიდან კი არა, ვოლგიდან ვიანგარიშებთ. ოქროსა, ქურქის ან ფარჩის მეტი სხვა ვერაფერი საქონელი ვერ აიტანს ამ სიგრძე რკინის-გზაზე გადაზიდვის ხარჯს. მაშასადამე ამ გზით გასაღდება წყნარ ოკეანეზე მარტო შორეულ ციმბირის და არა მთელის რუსეთის ნაწარმოები. ამას გარდა მარტო ინგლისის სარგებლობა კი არა, ბევრ სხვა ძლიერ და წარჩინებულ სახელმწიფოების არსებითი ინტერესი თხოულობს, რომ რუსეთს ეს გზა შეეკრას და წყნარ ოკეანეზე უფლება არ მიეცეს. ამ გზაზე რუსეთს მეტოქეთ, მოწინააღმდეგეთ მარტო ინგლისი კი არა, ან ჩინეთი, იაპონიაც ხდვება და მასთან ამერიკის შეერთებული შტატები და ევროპის ყველა ის სახელმწიფოები, გერმანიითურთ, ვისაც იმედი თუ განზრახვა აქვს ჩინეთს რამე ჩამორჩეს ან ჩინეთის

მემკვიდრეობაში წილი დაიდოს. რაღა სჯა სჭირია, ამ ორ გზას შუა რომელი უფრო სახეიროა ჩვენთვის, რუსეთის ან მთელის კაცობრიობისთვის? რასაკვირველია, რუსეთს ორივე სჭირია; პირველი—თავის განსათავისუფლებლათ ევროპის ეკონომიურ მონობისაგან, და მეორე—მისი თვალუწვდენელ და დაუმუშავებელი ციმბირის ასაღორძინებლათ. თუ რუსეთს ღმერთი შეეწია და ორივე ეს გზა გაამართვინა, მაშინ მაგრათ ფეხის დადგმა წყნარ ოკეანეში გასავალზე აღმოსავლეთით—კორეას წვერთან, და სამხრეთით—სპარსეთის ნაპირზე, სრულიათ და სამუდამოთ დააკმაყოფილებს რუსეთის ინტერესს და საჭიროებას. მაშინ რუსეთისთვის არც შავი-ზღვის კარს ექნება დიდი მნიშვნელობა, არც ბალტიის ზღვის კარს, მაშინ ამ დიდ სამეფოს საკუთარი გზა და მსვლელობა ექმნება ნაშოვნი ყოველგან და ყოველთვის. მარტო მაშინ დაიწყება მისი ნამდვილი ზრდა, როგორც ეკონომიური, ისე პოლიტიკურიც, მარტო ამის შემდეგ მის წინ ფართოთ გადიშლება ის უსაზღვრო მსოფლიო ასპარეზი და დანიშნულება, რომელსაც მას უქადის მისი მდებარეობა ევროპის მეცნიერებასა და აზიის სიბნელეს შუა...

რამდენათ სახეიროა ეს როლი, ყველაზედ უფრო ნათლათ გამოაჩინა იაპონიის ზრდამ. ვინ წარმოიდგენდა ამ ოც-და ათი წლის წინათ ან ჩინეთში, ან თვით იაპონიაში, რომ ეს უკანასკნელი სამეფო მასზე ათჯერ უფრო ძლიერს ჩინეთს შეტაკებას გაუბედავდა, იმ იმედით, იქნება უშველებელი მისი ნაწილი, თორმეტ-მილიონ ხალხით დასახლებული, წავართვა და შევირჩინო? დღეს კი ევროპის განათლებამ, ევროპულმა წეს-წყობილებამ, ევროპულმა იარაღმა და ხომალდებმა არა თუ ეს აზრი თავში ჩაუდვა ამ შედარებით უმცროსს ერს, იმის მოფიქრებაც გააბედვინა, რომ ჩინეთის სატახტო ქალაქს თავზე დავეცემი, ავიღებ და დავჯაბნო... დიდი მაგალითია ეს მთელის კაცობრიობისთვის, ყველა სახელმწიფოებისთვის! ამის შემდეგ ნურვინ ამაყოფს ნურც სივრცით, ნურც რიცხვით.

ამის შემდეგ ყველასთვის, ვინც კი ერთიანათ არ დაბრმავებულა, ცხადია, რომ ძალა და ძლევა ზიცხვსა და სივრცეს კი არა, **ცოდნას** და **ორგანიზაციას** ეკუთვნის, იარაღს, წესს, დისციპლინას. ჩინეთიც თუ მსწრაფლათ ამ გზას არ დაადგა და, იაპონიის მაგალითისამებრ,

თავის საშველათ ევროპულ მეცნიერებას არ შეუდგა, მისი სივრცე მისთვის შველის კი არა, დაღუპვის იარაღათ იქცევა. იმას ასო-ასოთ ჩამოათლიან მის ვრცელ და თვალ-უწვდენელ პროვინციებს. მიწის სივრცე და ხალხის სიმრავლე უმეცარ და გაუწყობელ ქვეყნებისთვის მით არის საზარალო, რომ განსაცდელის თუ გასაჭირის დღეს მარჯვენა მხარემ არ იცის მარცხენას რა ემართება, და ერთი მეორეს ვერ შველის, ვერ თანაუგრძნობს. ამ გვარი ქვეყანა, შინაგანი წესისა და წყობილების უქონელობით, დამარაგებული მსხვერპლია პირველ ძლიერ ქარიშხალისა, რომელსაც ლუკმა-ლუკმა აქეთ-იქით გააქვს მისი ნაგლეჯები, რადგანაც მათ შორის ერთობა ინტერესების შეთანხმებაზე კი არა, ცარიელ დაჯაბნებაზე იყო დამყარებული. ევროპული მეცნიერება და სამართალი, სხვათა შორის, მითაც არის სასარგებლო, რომ ქვეყნის ერთობას და ძლიერებას მარტო ძალაზე კი არა, სამართალზე, ინტერესების შეთანხმებაზე აარსებს. ეს საფუძველი რომ არ ჰქონდეს, მაგალითად, ინგლისის მფლობელობას, აბა სად იშოვიდა ის ამოდენა ქვეყნების დაკავების და შენახვის ღონეს?..

ეს გახლავთ პოლიტიკური მხარე ეგრეთ წოდებულ „კორეის ომისა“ იაპონიას და ჩინეთს შუა. ამის შემდეგ მკითხველს ადვილათ შეეძლება თავის-თავათ დააფასოს ყველა იმ ახალი ამბების მნიშვნელობა, რომელსაც მას გაზეთები მოუტანენ. თვით ბრძოლის თაობაზე ისიც შეგვიძლიან ვთქვათ, რომ იაპონიის ფლოტმა თითქმის ერთიანათ მოუსპო ჩინეთს ხომალდებით ჯარის გზავნა კორეისკენ. ჩინეთს, ამის გამო, შეუძლიან კორეის დაცვა იმ საშუალებით, რომ ჯარი ხმელეთით უნდა მიამზელოს. უწინ გაგზავნილი ჩინეთის ჯარი იდგა პენ-იანგის სიახლოვეს, კორეის ჩრდილოეთ ნაწილში. ამ ჯარსა და კორეის სატახტო ქალაქს, სეულს, შუა იაპონიას დიდ-ძალი ჯარი უყენია. გარდა ამისა იაპონიამ მოახერხა ზღვით გაეგზავნა მეორე ჯარი თვით კორეის და ჩინეთის საზღვარზე, იმ მიზნით, რომ ახალი ჯარი აღარ შეეშვა ჩინეთიდან კორეაში, და ძველათ შესულ ჯარისთვისაც სარჩოს საზიდო გზა გადაეჭრა. უკანასკნელ დეპეშებიდან სჩანს, რომ იაპონიის ამ ორ ჯარს ერთიანათ გაუღწევს და დაუტუსაღებია უმეტესი ნაწილი ჩინეთის ჯარისა კორეაში. ამასთანავე იაპონიის

ფლოტი, რომელიც ბევრათ უფრო ძლიერი და უკეთ გაწრთვნილია, ვინემ ჩინური, თითქმის წამდაუწუმ გარშემო დასტრიალებს ორს ძლიერს ციხეს, პე-ჩი-ლის სრუტეზე, ვეი-ჰაი-ვეის და პორტ-არტურს. ეს ორი ციხე პე-ჩი-ლის ზღვის უბეს (ЗАЛИВЪ) და ჩინეთის სატახტო ქალაქის, პეკინის, გზას იცავს. რადგანაც ამ ციხეების დაცვა ჩინეთისთვის თვალის-ჩინივით საჭიროა, რაც ჩინეთს საომარი ხომალდი ჰყავს, ყველა აქ არის თურმე როგროვილი და უმოძრაოთ დგას ციხეების დასაცველათ. ჩინელები, ამასთან, საჩქაროთ ამაგრებენ ყველა გზებს, პეკინისკენ მომავალს, და უფრო გულ-და-გულ თავიანთი ადგილების დაცვას ცდილობენ, ვინემ კორეის დახმარებას, ანა-და იაპონიის აკლებას...

კორეას ხშირათ „განდევილ სამეფოს“ უძახიან შორე-აღმოსავლეთში, რადგანაც ამ უკანასკნელ დროში მართლაც რომ განდევილის ცხოვრება ჰქონდა, ყველასგან მოშორებული, ყველასთვის მიუკარებელი. იაპონიას ჩინურათ **ჯი-პენ** ჰქვიან, ესე იგი „ამომავალ მზის სამეფო“. უწინ რა იყო, ვინ იცის, და ეხლა კი მართლა ამომავალ მზესავით ჰფენს იაპონია

ცოდნის და წესის სინათლეს როგორც განდევილის სენაკში, ისე გარშემოც, მეზობლებში. თვალ-ყურის გდების ღირსია, სწორეთ, მისი აწინდელი ბედი და თავ-გადასავალი. მართლაც, ამ შედარებით მცირე და განათლებაში ახლად შესულის, ჯერ დაუმთავრებელ ხალხის გამბედავი, თითქო მოუფიქრებელი დუელი მასზე ათჯერ უფრო ძლიერ ჩინეთთან, და მასთან, იქნება, **ბევრათ უფრო დაწინაურებულ** და შემძლე რუსეთთან, სხვა რომ არა იყოს-რა, დრამატიულ, თითქმის ტრალიკულ ინტერესით არის სავსე. თუ ომი გაგრძელად და გაზვიადდა, ჩვენ არა ერთხელ გვექნება შემთხვევა ამ მხარეს კიდევ დავუბრუნდეთ მის უფრო დაწვრილებით გამოსახვისათვის.

ათი წლის უმედეგ.

(1904)

როგორც წინასიტყვაობაშია ნათქვამი, დრომ ბევრი რამ შესცვალა შორეულ აღმოსავლეთში ამ ათი წლის განმავლობაში—იაპონიის შეტაკების შემდეგ ჩინეთთან ომის დაწყებამდე

რუსეთსა და იაპონიას შუა. ძირიანათ შეიცვალა არა თუ გარემოება, თვით სიტყვების, სახელების და აზრების მნიშვნელობა.

ამგვარი ღრმა ცვლილებების მაგალითათ ავიღოთ თუნდ სახელი „ციმბირის რკინის გზა“ (Великій Сибирскій путь). ამ ათი წლის წინეთ ეს სახელი სულ სხვა რამეს ერქვა და სულ სხვა საგანს ნიშნავდა, ვინემ დღეს. ნუ იფიქრებთ, ვითომ განსხვავება მარტო იმაშია, რომ მაშინ გზა დამთავრებული არ ჰქონდათ, უფრო იოლათ შენდებოდა, ან უფრო ღარიბი იყო სადგურებით თუ ვაგონებით, ან ეხლანდელზე უფრო ნაკლებს გაზიდავდა და დახარჯავდა. არა. თვით მისი დანიშნულება, მიმართულება არსებითათ შეიცვალა იაპონიის ომის შემდეგ ჩინეთთან.

თავდაპირველათ, როცა ციმბირის გზის აშენება განიზრახეს თუ დაიწყეს, მას მარტო ეკონომიური მნიშვნელობა ჰქონდა. იმ გეგმის ძალით, რომელიც უმაღლესათ დამტკიცდა 15 და 21 თებერვალს 1891, რუსეთი შეუდგა— დიანხაც საჭირო და სასარგებლო საქმეს—რკინის გზის აშენებას საკუთარ სამფლობელოში, თავის საკუთარი ქვეყნის, ციმბირის, დასამუ-

შავებლათ, მის დაასახლოვებლათ, ერთის მხრით, რუსეთის დანარჩენ მხარეებთან და, მეორეთი — იაპონიას ზღვასთან. იმპერატორი ალექსანდრე მესამის რესკრიპტი, 17 მარტს იმავე 1891 წ. მიწერილი მაშინდელ მემკვიდრის (ებლანდელი ხელმწიფის) სახელზე, ორჯერ მტკიცეთ ამბობს: ახალი გზის დანიშნულება — ციმბირის დაახლოვებაა რუსეთთანო. „**Повелѣвъ нынѣ приступить къ постройкѣ сплошной черезъ всю Сибирь желѣзной дороги, имѣющей соединить обильныя дарыми природы Сибирскія области съ сѣтью внутреннихъ рельсовыхъ сообщеній**“ ... და მერმე კიდევ: знаменательное Ваше участіе въ начинаніи предпринимаемаго мною сего истинно народнаго дѣла да послужитъ новымъ свидѣтельствомъ душевнаго моего стремленія — **облегчить сношенія Сибири съ прочими частями Имперіи**“.

ეს არც ცარიელი სიტყვა იყო: მაშინდელის გეგმით გზა ზლატოუსტიდან ბაიკალის ტბისკენ უნდა გაეყვანათ, იქიდან — სრეტენსკზე, მერე მდინარე ამურის მარცხენა ნაპირით ხაბაროვსკამდი, და იქიდან მდინარე უსურის მარ-

ჯვენა მხრით ვლადივოსტოკამდე. შენებაც
ორივე მხრიდან დაიწყეს: ბაიკალიდან სრეტენ-
სკამდი და ვლადივოსტოკადან — ხაბაროვსკამდი.

ეკონომიური დანიშნულება ამ რკინის გზისა
ის იყო, რომ მას შეეძლო გაეზიდა რუსეთის-
კენ მარტო დასავლეთ ციმბირის ნაწარმოე-
ბი, და ვლადივოსტოკს, ზღვისკენ, ამურის
მხრის და ზღვისპირა ოლქის (Приморская
Область) საქონელი. ბაიკალის ტბიდან (ირ-
კუტსკიდან) საქონლის პატრონს უფრო ხელს
მისცემდა პეტერბურგის ნავსადგურისკენ გაგ-
ზავნა თავისი სავაჭრო, ვინემ ვლადივოსტო-
კისკენ. მთელი გზის ქირას კი — რუსეთიდან
ვლადივოსტოკამდე — ოქრო, ან დიბა, ან ფარ-
ჩა თუ აიტანდა, თორემ სხვა თითქმის ვერა-
ფერი. არა თუ ინგლისიდან ან საფრანგეთი-
დან, თავათ პეტერბურგიდან უფრო სახეირო
იყო მძიმე და იაფი საქონელის ვლადი ოსტოკს
ზღვით გაგზავნა ეგვიპტეს, ინდოეთის და ჩი-
ნეთის ირგვლივ, ვინემ ციმბირის რკინის გზით:
უფრო მალეც მივიდოდა ზღვით და უფრო
იაფათაც, ვინემ ხმელეთით. თუმც ეკონომიუ-
რი მნიშვნელობა ციმბირის გზისა ამნაირათ შე-
მოფარგლული იყო, თავის ხარჯს და ფასს ის

მაინც დაფარავდა და ციმბირს, როგორც რუსეთს, სასიკეთოდ გამოადგებოდა. ეს უეჭვო იყო ყველასთვის, ვისაც კი ამგვარ საქმეებში რამე ესმის.

ამ ცხადს და ხმა-მაღლა აღნიშნულ ეკონომიურ დანიშნულებას ციმბირის რკინის გზისას თან ახლდა ის აუცილებელი შედეგი, — ნათლათ ნაჩვენები ჩემს ძველ ნაწერში — რომ ვინც ამოდენა ხარჯს სწევს ამხელა გზის გასაშენებლათ, ის მომავალში ვერ დაკმაყოფილდება ვერც ვლადივოსტოკის ნავსადგურით, რომელიც ზამთრობით იყინება, ვერც იაპონიის ზღვით, რომლიდან უყინავი გასავალი გაშლილ ოკეანეში რუსეთისთვის აღვილათ დაიკეტება. ამ მიზეზით შორს მჭვრეტელმა ინგლისის და იაპონიის მმართველებმა ციმბირის რკინის გზის შენობას თავიდანვე პოლიტიკური, სამხედრო მნიშვნელობა შესწამეს, და ეს ეჭვი ერთიანათ მოედო ორივე ამ ქვეყნის მწერლობას. ვლადივოსტოკი ნავსადგურათ არ ვარგა, ამიტომ რომ ზამთარში იყინებო; მაშასადამე რუსეთი კორეას დაიპყრობს, რომ ხელში ჩაიგდოს უყინველი გასავალი ოკეანესკენო. რა მღელვარება და სიძულვილი ასტეხა ამ ეჭვმა იაპონიაში, გავი-

გებთ, როცა გავიხსენებთ, რომ 23 აპრილს 1891 წ.—ორი თვის შემდეგ, რაც ციმბირის რკინის გზა დამტკიცდა—იაპონელმა ფანატიკოსმა ვილაც სანზო-ცუდან რუსეთის ტახტის მემკვიდრე—ეხლანდელი ხელმწიფე—კინლამ მოჰკლა ქალაქ ოტსუში. ბეჯითად შეიძლება სთქვას კაცმა, ციმბირის რკინის გზამ თუ არ გამოიწვია, რამდენიმე წლით მაინც დაახქარა იაპონიის ჩინეთთან შეტაკება, რომლის აშკარა მიზანი კორეის დაპყრობა იყო იაპონიისთვის. მიუხედავად ამ გამწვავებისა, კიდევ მოსალოდნელი იყო 1894-ში, რომ დრო თავისას იზამდა და ყველასთვის სასარგებლო ეკონომიური ზედ-მოქმედება ციმბირის რკინის გზისა მშვიდობიანათ აშოვნინებდა მის საქონლისთვის თავისუფალ გასავალს გაშლილ ოკეანესკენ. ეს მით უფრო გაადვილდებოდა, რომ ციმბირის რკინის გზის მოძრაობის სისუსტე მალე ყველას დაანახვებდა, თუ რამოდენათ უსაფუძვლოა ექვი—ვითომ მას შეუძლია არსებითათ შესცვალოს შორეულ აღმოსავლეთში სხვა-და-სხვა სახემწიფოების შუა ძალის სასწორი.

საუბედუროთ, იმ ექვმა და შეწამებამ, ვი-

თომ რუსეთი ციმბირის გზას ეკონომიურ და-
ნიშნულებით კი არა, სამხედრო და პოლიტი-
კურ მიზნით აშენებს, თავათ რუსეთზე სწო-
რეთ იმნაირივე გავლენა იქონია, როგორც
ცნობილ სიტყვებს ჰქონდა: „კურტანი კურ-
ტანზე არ დადგაო“. ციმბირის რკინის გზას
გაშენება და დაბოლოვება რომ დასცლო-
და იმ გეგმით, როგორითაც ის 1891-ში დაი-
წყეს, უეჭველია მისი ნამდვილი ხასიათი და მოძ-
რაობა ყველას თვალს აუხელდა: ზოგს ფრთას
შეკვეცდა, ზოგს დაამწვიდებდა და ყველას აუშ-
ფოთებლად, გონიერათ ამოქმედებდა. საქმე კი
სულ სხვა ნაირათ დატრიალდა. იაპონიის ომმა
ჩინეთთან გაუმძღარი მადა აუძრა დედა მიწის
უმთავრეს სახელმწიფოებს. მიბაძვით, რუსეთ-
საც საღერღელი აეშალა.

ადვილათ მოსააზრებელია, რომ ევროპელი
სახელმწიფოები ახალ-ახალ მხარეების და სამ-
ფლობელოების შექმნას ცდილობენ: თავიანთ
ქვეყანაში მათ ტევა აღარა აქვთ და მათი მრე-
წველობა იქნამდი წარმატებულია, რომ მის ნა-
წარმოებს შინაური ბაზარი როდილა ჰყოფნის.
რუსეთს კი — პირიქით — მიწაც იმდენი აქვს, რომ
რამდენიმე საუკუნის განმავლობაში ეყოფა შე-

სამუშავებლათ მის ხალხს, და მრეწველობაც
ჯერ კიდევ აკენიდან ვერ აუყენებია. სხვა სა-
ხელმწიფოებს მიწა, სამუშაო მიწა, სჭირია;
რუსეთს კი—მარტო გზა. აქედან ცხადია, რომ
რუსეთის პოლიტიკა და მოქმედება სხვისას კი
არ უნდა ბაძავდეს, თავის საკუთარ კვალს უნდა
ადგეს.

იაპონიის ომის დროს ჩინეთთან, 1894-ში,
რუსეთს—სხვისი წაბაძვის მაგიერ—თავისი შე-
საფერი გზა რომ გამოეძებნა, მას არავითარი
ანგარიში არა ჰქონდა ან ჩინეთს დახმარებო-
და, ან იაპონიისთვის წინააღმდეგობა გაეწია, ან
ვისმე გამოჰქომაგებოდა. ამ ომის დროს მას გულ-
ხელი უნდა დაეკრიფა და გამოეცხადებინა—
არავითარი განზრახვა არა მაქვს ჩინეთის მემკ-
ვიდრეობაში წილი დავიდვა, ჩემიც საკმაო მაქვს,
სხვისი არა მინდა რაო. მაშინ, უეჭვოა, ევ-
როპის სახელმწიფოები ერთმანეთს დაექიშვე-
ბოდნენ და დაერევოდნენ. ისინი ყველანი იაპო-
ნიას წინააღმდეგობას გაუწევდნენ, თუ ომით
არა, ბევრ სხვა საშუალებით. მაშინ, მთელი
ქვეყანა ჩათრეული და ხელებ გაკავებული
იქნებოდა ბრძოლაში (ომში მეთქი როდი ვამ-
ბობ, ბრძოლაში) ჩინეთის მემკვირეობის გასა-

ყოფათ, რუსეთს გარდა. რამდენი ხარჯი შერჩებოდა ამით რუსეთს, რა ძალას და გავლენას შესძენდა მას ამგვარი მოქმედება ყოველგან, როგორც ევროპაში, ისე შორეულ აღმოსავლეთში, ეს ყველასთვის ცხადი და ადვილათ გასაგებია. ვინ დაუშლიდა მას მაშინ კორეის ხელუხლებლობის დაწესებას იაპონიისაგან—ესე იგი ბრაუტონის სრუტეს თავისუფლების დაცვას,—ან სპარსეთთან მეგობრულათ მორიგებას რკინის გზის გასამართავათ ინდოეთის ოკეანესკენ?

ამნაირ პოლიტიკას — რასაკვირველია — ის შედეგი მოჰყვებოდა, რომ იაპონია, ხანგრძლივ ბრძოლის შემდეგ ინგლისთან, გერმანიასთან და ამერიკასთან, მანჯურიას დაიკავებდა, და იქნება სხვა რამე ნაწილსაც ჩინეთისას. ინგლისიც და გერმანიაც ასე თუ ისე იძლებდენ გულს. და რაც უფრო ცხადათ გამოჩნდებოდა რუსეთის უანგარობა, მით მის აღებ-მიცემობას, მისი ციმბირის ეკონომიურ ზრდას უფრო თავისუფლათ დაუმკვიდრდებოდა მფლობელობა იმ ბრაუტონის სრუტისა იაპონიას და კორეას შუა, რომელიც უკეთესს გასავალს შეადგენს იაპონიის ზღვიდან გაშლილ ოკეანეს-

კენ. გინდ ასეც არ ყოფილიყო, რუსეთს და ციმბირს ოცი, ორმოცი წლის განმავლობაშიაც კი არ დასჭირდებოდა აუცილებლათ, მაინც-და-მაინც, ეს ბრაუტონის სრუტე, და ამ ხნის განმავლობაში ჩინეთის მემკვიდრეობაზე დავა და ბრძოლა ყველა სხვა სახემწიფოებს იმოღე-ნათ დააუძღურებდა, რომ ხელ-შეუკვრელი, ხელებ-თავისუფალი, ბრძოლაში ჩაუთრეველი, მდიდარი რუსეთი რასაც ისურვებდა, იმას აას-რულებდა. ამას გარდა განა ცოტა რამეა ის აუცილებელი შედეგიც ამ პოლიტიკისა, რომ 400 მილიონი სული ჩინელებისა, რუსეთის მოსა-ზღვრე 8000 ვერსტზე, გულწრფელი და სამუ-დამო მეგობარი შეიქნებოდა რუსებისა, და არც იაპონიას ჩაუვარდებოდა გულში ის მწვავე სი-ძულვილი რუსეთისა, რომელმაც ეხლანდელი ომი გამოიწვია...

იაპონიის ომის დროს ჩინეთთან, 1894-ში, შეუძლებელი იყო არ მეფიქრა, რომ სწორეთ ამნაირი გეგმა უნდა ჰქონდეს იმ მმართველე-ბის საქციელს, ვინც ციმბირის რკინის გზა დაიწყო. ვინ იცის, ამ გზის გაშენებაც რომ იმ ფინანსისტს დაცლოდა (ვიშნეგრადსკის), რო-

მელმაც მისი დაწყება ხელმწიფეს გააბედვინა, იქნება საქმე მართლა ასე წასულიყო.

ციმბირის რკინის გზის აშენება და დამთავრება სულ სხვა პირებს ხვდა. ამათ იაპონიის ომმა ჩინეთთან სულ სხვა პოლიტიკა ურჩია. წაქეზებამ „კურტანი კურტანზე არ დაადგათო“ ამ პირებს პირ-და-პირ შეატოპვინა იაპონიას და ჩინეთს შუა ატეხილ ბრძოლაში. გაიმარჯვა თუ არა იაპონიამ ჩინეთზე, გაღეწა თუ არა მან ჩინელების ჯარი და ძლიერება, რუსეთმა მას 1895-ში ულტიმატუმი გაუგზავნა: — „გაჩერდი, ჩინეთს თავი დაანებე, ნურაფერს სთხოვ, თორემ ან მე, ან შენო!“.

იმ დროს იაპონია ერთობ დაუძლურებული იყო ხანგრძლივის ომით და ჯერ კიდევ დაუმარაგებელი რუსეთთან საბრძოლველათ. ამიტომ მან რუსეთს დაუთმო და, არა თუ ბრძოლას, ნაშოვარსაც თავი დაანება.

ეს ამბავი 1895-ში მოხდა. რუსეთმა დაამყარა ჩინეთის ხელუხლებლობა: ყველამ ერთმანეთს შევეფიცოთ ჩინეთს არაფერი წავართვათო.

ადვილათ წარმოსადგენია მაშინდელი რუსული გაზეთების აღტაცება ამ „გამარჯვებით“, რომელმაც ისინი იქნამდი დაათრო და გააბრუა,

რომ აღარც კი ვინმე დაფიქრებულა კითხვაზე: — „მერეო?“ — „ჩვენი რაო?“

ერთი წლის შემდეგ, 1896-ში, ამ კითხვის პასუხათ აღმოჩნდა, რომ რუსეთმა იაპონიას თურმე მიტომ არ მისცა ნება ჩინეთს რამე ჩამორჩენოდეს, და სხვა სახელმწიფოებსაც იმიტომ აცნობინა ჩინეთის ხელუხლებლობა, რომ განზრახვა ჰქონდა ჩინეთის მემკვიდრეობიდან არავის არაფერი დაანებოს და თვითონ კი ჩინეთს მთელი მანჯურია ჩამოაგდოს.

სხვა სიტყვებით რომ ვსთქვათ, გამოდის: რუსეთი ისეთ პოლიტიკას დაადგა ჩინეთში, რომელიც ჩინეთთან აერთებს და აკავშირებს ყველა სახელმწიფოებს მარტო ერთი რუსეთის წინააღმდეგ.

ღირდა ამათ მანჯურია? რა საჭირო იყო მანჯურია რუსეთისთვის?

პოლიტიკოსი, ეკონომისტი, ფინანსისტი ვერ მიხვდება, რისთვის მიითვისა რუსეთმა მანჯურია, როგორ და რისთვის შეჰყო და გააბა თავი იმ მახეში, რომელიც ისე ეადვილებოდა სხვისთვის დასაგებათ. ამას ახსნის მხოლოდ ის გარემოება, რომ იმ დროს მმართველებათ რუსეთს რკინის გზის მოხვედლები ჰყავდა. გასაკ-

ვირველი როდია, რომ ამ პირებმა გამარჯვებულ იაპონიაზე „გამარჯვების“ შემდეგ, იმავე ჩვეულებებს დაადგენ შორეულ-აღმოსავლეთში და იგივე გადაწყვეტილებები მიიღეს ციმბირის რკინის-გზის შესახებ, იგივე ზომები იხმარეს, როგორც ნაჩვევი იყვნენ რუსეთის მინდვრებზე გზების გაყვანის დროს. ჩინელებს, იაპონელებს, მანჯურლებს, მათ სურვილს, უფლებას, სარგებლობას, მომავალს, იმათ სწორეთ იმოდენივე ყურადღება მიაქციეს, რამდენსაც ხახოლების, კირგიზების ან ლეკების ინტერესებს ათხოვებენ ხოლმე რკინის გზის შენების დროს.

იაპონიამ კუდი ამოიძუა თუ არა, ამ მმართველებს სხვა აღარაფერი უფიქრიათ და უანგარიშიათ, გარდა იმისა, რომ „არიქა, მალე, კურტანი კურტანზე დავადგათო!“ არც აცივებს, არც აცხელეს, აღიჭურვენ რკინის-გზის მდაბიო მოხელის ცოდნით და იარაღით, და მეცნიერულათ გაიშალეს წინ შორეული აღმოსავლეთის რუქა. არ მოეწონათ ზედ დანიშნული ციმბირის რკინის-გზის პირვანდელი გეგმა. მართლაც, მისი ხაზი ბაიკალს იქით სწორეთ როდი მიდიოდა, მეტათ მრუდეთ, მშვილ-

ღივით ირგვლივ უვლიდა ამურის მდინარეს. ფარგლით გაზომეს ეს მშვილდი. აღმოჩნდა — ბაიკალიდან ვლადივოსტოკამდე მას 2800 ვერსტი სიგრძე ჰქონდა. გაიხსენეს: აკინიკოლოზ პირველმა, როცა მოსკოვს რკინის გზით უერთებდა პეტერბურგს, სამართით ხაზი გაავლო რუქაზე და გზა ისე გააპირდაპირაო. — რისი გამარჯვებულები ვიქნებით იაპონიაზე, თუ ჩვენც ასე არ მოვიქეცითო? აიღეს სამართი და რუქაზე ხაზი გაატარეს ლარივით, პირდაპირ ბაიკალიდან ვლადივოსტოკამდე. ფარგლით რომ ეს ლარი გაზომეს, გამოვიდა, რომ მას სულ 2100 — 2200 ვერსტზე მეტი სიგრძე არ ექნებოდა. ცხადია, ახალი, ლარივით პირდაპირი გზა ექვსასი ვერსტით უფრო მოკლე იქნებოდა, ვინემ თავდაპირველათ განზრახული. და რადგან თითო ვერსტის გაშენება ჯდება მაშინ 60,000 მანეთათ, ამ შემოკლებით და გაპირდაპირებით ხაზინა ოცდა თექვსმეტ მილიონ მანეთს მოიგებდა. ხუმრობაა ამოდენა ფულის შენახვა!? Ура!!

ერთი პაწია დაბრკოლება ახლდა მათ ახალ გეგმას: გაპირდაპირებული გზა სანახევროთ რუსეთის სამფლობელოში და მეორე ნახევრით

ჩინეთის სამთავროში, მანჯურიაში, უნდა გაშენებულიყო. ჩოთქში, მაშინ, არავის არ ჩაუგდია რიგიანათ, რა დაჯდებოდა იმ უცხო ქვეყნის შეძენა, რომელშიაც გზა უნდა გაშენებულიყო, და მერმე ამ გზის დაცვა. ამისთანა კითხვები, რუსეთში რკინის გზების აშენების დროს, ხომ არავის არასოდეს არ დადგომია წინ. აქაც ეგონათ отчуждение-ს ბრძანებას გამოვიტანთ, полицейская опись-ს შევადგენთ, და მერე მანჯურლები წავიდნენ, თავი ქვას ახალონ, სუდში იჩივლონო. განა ბრехунъ-ები ცოტა გვყავს, ვიქირავებთ მათ მოსაგერებლათო.

ის გარემოება, რომ მანჯურია ჩინეთის საკუთრება იყო, იმავე ჩინეთის, რომლის не-прикосновенность-ი თვითონ რუსეთმა ერთის წლის წინეთ ბაირალათ გაიხადა და არა თუ მარტო იაპონიას, მთელ ქვეყანას აღიარებინა, რა მისაღები იყო მხედველობაში რკინის გზის მოხელეებისაგან? — ჩინეთი ჩვენგან დავალებულია, აკი შარშან იაპონიის ხელიდან ვიხსენით? მაშ რაღას დაგვიკავებსო? თუ კი, დავალებამდი, ამურის მხარეც ასე დავისაკუთრეთ, უსურის ქვეყანაც მუქთად შევირჩინეთ, ისე რომ ზარ-

ზაზანი კი არა, თოფიც არ დაგვიცლია მათ დასაპყრობლათ, ეხლა ჩვენგან დავალებულებს რაღა ხმა ამოედებათო? ნაოხრალია, შეგვრჩებაო!

აი, როგორ მოხდა, რომ რუსეთის სამფლობელო—ამურის მხარე—განზე დასტოვეს, ნოვგოროდით ან ქუთაისით, და გზა „ПРЯМОЛИНЕЙНО“ ბაიკალიდან ვლადივოსტოკს ლარივით დაუპირდაპირეს. მერე, როცა დაინახეს, რომ ვლადივოსტოკში ნავთსადგური ზამთრობით იყინება, იმავე სამართით იმავე მანჯური-აზე მეორე ხაზი გააყოლეს, უყინველ ოკეანეზე ნავთსადგურისკენ, რომელსაც პორტ-არტური ჰქვია, და გულში სთქვეს:

— ვაი დამარცხებულს... და გამარჯვებულსაცო...

მაშინ რუსეთის გაზეთებმა აღტაცებით გამოაცხადეს გაშლილ ოკეანეზე უყინარი ნავთსადგურები ვიშოვეთო, და აწი რუსეთის ბედს ძაღლიც ვერ დაჰყეფსო!

ამ ახალის გეგმით გაშენდა და გაიხსნა ციმბირის რკინის გზა, Великій Сибирскій путь, და ამნაირათ იშოვნა რუსეთმა უყინარი გასავალი გაშლილ ოკეანეზე. მაგრამ, როგორც

არც ეს რკინის გზა ჩამოგავდა თავის დანიშნულებით და მდგომარეობით იმას, რომელსაც ციმბირის რკინის გზის სახელი ერქვა 1894-ში, ისე ეს გასავალი გაშლილ ოკეანეზე — პორტ-არტური — ბრაუტონის სრუტეს მაგიერობას ვერ იზამდა. ბრაუტონის სრუტეს ერთი ნახევრის შექმნა რუსეთისგან, ინგლისის მეტს, თითქმის არავის დაჩაგრავდა. იაპონიას ამით დიდი ზარალი არც კი ექნებოდა, რადგანაც ამ სრუტეს მეორე ნაპირი ხომ მის საკუთარ მფლობელობაში არის და დარჩებოდა. რუსეთისთვის ადვილათ შესაძლებელი იყო, სამაგიეროთ, სხვა რამე შესაფერი სარგებლობა მიეცა — ან ეშოვნინებია — იაპონიისათვის. რუსეთისგან პორტ-არტურის და მანჯურიის შექმნა კი ჩინეთის კარს სრულებით უკეტდა არა მარტო იაპონიას და ინგლისს, ყველა დანარჩენ სახელმწიფოებსაც. რუსეთი პორტ-არტურში სავაჭრო საქმეს რომ ვერ გამართავდა, ამას რკინის გზის სიგრძე და სიძვირე ამხელდა. არა თუ რუსეთიდან, ბაიკალიდანაც კი არ მისცემდა ხელს საქონლის პატრონს ამ რკინის გზით რისამე ზიდვა წყნარ ოკეანესკენ. მაშასადამე, რუსეთმა პორტ-არტური იმიტომ შეიძინა და შიგ ფე-

ხი იმიტომ გაიმაგრა, რომ განზრახვა აქვს გუ-
შაგათ დაუდგეს ჩინეთს, და არც ჩინეთი გაა-
ხაროს, არც სხვა ვინმე შიგ ასარგებლოს. პორტ-
არტური შორე-აღმოსავლეთის თუ არა, ჩინე-
თის სტამბოლია. ის იმ სრუტეს ჰკეტავს, რო-
მელიც ჩინეთის შესავალს, პეჩილის ზღვის უბეს,
წყნარ ოკეანესთან აერთებს. პორტ-არტურის
მფლობელის ნებადაურთველათ ჩინეთში ვერა-
ვინ შევა და ჩინეთიდან ვერავინ გამოვა. ცხა-
დია, ამ გვარ სრუტეს რუსეთს არავინ დაუთ-
მობდა უბრძოლველად.

სხვაც ყოველივე სწორეთ იმნაირათვე შეიც-
ვალა 1894 წლის აქეთ, როგორც ციმბირის
რკინის-გზის ან წყნარ ოკეანეზე გასვლის მნიშვნე-
ლობა. მის მაგიერ, რომ ჩვენი საკუთარი
სამფლობელო გაგვემდიდრებია რკინის-გზის გა-
შენებით, ჩვენ სხვისი გავაკეთეთ და ჩვენი და-
ვალარიბეთ. მის მაგიერ, რომ ჩინეთის მემკვი-
დრეობის მოლოდინზე ყველა სხვა სახელმწი-
ფოები ერთი მეორის წინააღმდეგ მიგვესია,
და ჩვენ ამ უფოთში განზე გავმდგარიყავით,
შუაგულ ბრძოლაში შევევარდით, და ყვე-
ლას მუშტი ჩვენი თავისკენ მივიწვიეთ. თვით
გუშინდელი ერთმანეთის სისხლის მსმელი მტ-

რებიც, იაპონია და ჩინეთი, არა თუ შეარ-
გა, გაამხანაგა, დაამობილა, დააკავშირა ამ
ნაირმა ჩვენმა მოქმედებამ, და თითქო ეს ორი
დაკავშირებული სახელმწიფო, 500 მილიონი
ადამიანის პატრონი, საკმაო არ იყო ჩვენ სამ-
ტროთ, მათ კავშირს ინგლისის, ამერიკის შტა-
ტების და თითქმის მთელი ევროპის დახმარება
და თანაგრძობა შესძინა...

ამ საქციელმა გამოიწვია ინგლისის კავშირი
იაპონიასთან, რუსეთის სპარსეთში უმოქმედობა
ინგლისის ბურგებთან ომის დროს, რუსეთისგან
მანჯურიის დაცლის მოთხოვნა სხვა და სხვა
ევროპის და ამერიკის სახელმწიფოების მხრით,
და, ბოლოს, იაპონიის გამოლაშქრება რუსეთ-
ზე. მარტო ამ უკანასკნელმა ომმა აუხილა
თვალი რუსეთის საზოგადოებას. მარტო მას
აქეთ, რაც აღმოჩნდა ომის მძიმე ხასიათი, ეს
საზოგადოება დაუკვირდა იმ გარემოებებს, რო-
მლის გამოწვეულია ეხლანდელი შეტაკება.

რაკი 1895-ში იაპონიას რუსეთი გზაზე გა-
დაეღობა, რაკი 1896, 1898 და 1901-ში რუ-
სეთმა მანჯურიაში რკინის გზის შენება დაიწ-
ყო, პორტ-არტური დაიკავა და მანჯურია დაი-
საკუთრა, ვინ წარმოიდგენდა ამის შემდეგ,

რომ ამ რკინის-გზის ამშენებლები, ამ პორტ-
არტურის დამკავებლები წინათვე არ იანგარი-
შებდნენ რამოდენა ძალა — და როგორი ძალა —
აუცილებლათ საჭირო იქნება რუსეთისთვის,
იმ მდგომარეობის დასაცველათ, რომელიც მან
შორეულ აღმოსავლეთში დაიკავა? ორი ათას
სამას სამოცი ვერსტის რკინის-გზის დაცვა და
შენახვა მტრის ქვეყანაში რამხელა ჯარს მოით-
ხოვდა, რა დაჯდებოდა, ნუ თუ ძნელი წარ-
მოსადგენი იყო? ამ გზის და პორტ-არტურის
გამო იაპონია და ჩინეთი, მათი დამხმარე ინ-
გლისით და ამერიკით რომ წინ აღგვიდგე-
ბოდნენ, იმათ წინააღმდეგ რომელი ძალა დაგე-
ჭირდებოდა, ესეც ნუ თუ დიდი ჭკუის საქმე
იყო საანგარიშებლათ? იმას ვინ წარმოიდგენ-
და, რომ 1895-ში თავის გაჩერებას, თავის ალაგ-
მვას, თავის გაწბილებას და შერცხვენას იაპო-
ნია ჩვენ მუქათათ შეგვარჩენდა და მაგიერს არ
გადაგვიხდოდა? ნუ თუ შესაძლებელი იყო ვის-
მე ეფიქრა, რომ მმართველები, რომლებმაც
აი ეს ახალი მიმართულება მისცენ საქმეს, არც
რკინის გზის და პორტ-არტურის დასაცვე-
ლათ საკმაო ძალას დაიმარაგებდნენ, არც ია-
პონიის მოსაგერებლათ დაემზადებოდნენ, არც

ჩინეთის მომავალ ზრდას მიიღებდენ მხედველობაში, არც ევროპისა და ამერიკის ინტერესებს და წინააღმდეგობას ჩააგდებდენ ჩოთქში? არც იაპონია მალავდა თავის გამწარებას და მზადებას, არც ევროპის მწერლობა საიდუმლოებად ხდიდა იმ გარემოებიდან, რომ იაპონიასა და რუსეთს შუა დიდი შეტაკება უნდა მოხდეს მალეო. ბოლოს იაპონიისა და ინგლისის ერთმანეთთან აშკარა დაკავშირებამ ხომ ბრძემბსაც კი აუხილა თვალები. მარტო ის ჩვენი რკინისგზის მოხელეები არას ექვობდენ, არას გრძნობდენ და ანგარიშობდენ, არას ელოდენ, არც ემზადებოდენ.

იაპონია ისეთი სახელმწიფოა, რომელსაც ყველა მხრიდან ზღვა უვლის და მწყესავს. როგორც კუნძულელ ან ზღვის სახელმწიფოს, მას, თუ მოერევა ოდესმე ვინმე, მოერევა მარტო ზღვით, ზღვის ძალით, ფლოტით. ინგლისი, აგრეთვე კუნძულელი სახელმწიფო, ბევრათ უფრო ახლოთ ახლდა ნაპოლეონ დიდს, ვინემ დღეს იაპონია რუსეთს, მაგრამ ნაპოლეონ დიდმა ვერაფერი დააკლო რა ინგლისს, თუმც მას ხელში მთელი ევროპის ძალა ჰქონდა და რუსეთიც ამ ბრძოლაში ამხანაგათ ჰყავდა. რო-

გორ დაავიწყდათ ეს მაგალითი ჩვენს მმართველებს? ვინ წარმოიდგენდა, რომ 1895-წლის შემდეგ ისინი დღე-და-ღამ სულ ფლოტის მზადებაში არ იყვნენ, იმ აუცილებელ ბრძოლისთვის, რომელიც თვითონვე გამოიწვიეს იაპონიის წინაღობაზე გამოსვლით ჩინეთის ვითომ საშველად? ვინ იფიქრებდა, რომ ამხელა რკინის გზის გამშენებლები უცხო ქვეყანაში, არც იმ რკინის გზისთვის ნახშირის მადნებს მოძებნიდნენ და დაიმარაგებდნენ, არც მის მთავარ ნავსადგურისთვის დოკებს გააკეთებდნენ გემების დასაკერებლათ, არც ფლოტისთვის ნახშირის სადგურებს დაამზადებდნენ იმ თვალ-უწვდენელ ზღვებზე, რომელიც რუსის ხომალდებმა უნდა გადაიარონ პეტერბურგიდან ან ოდესიდან პორტ-არტურამდე მისასვლელათ?

ყველა ეს წარმოუდგენელი რამ ნამდვილი გამოდგა. როცა იაპონია წრეულს დაგვეტაკა, დაუმარაგებელი დავხვდით მას შორეულ აღმოსავლეთში, უჯაროთ, უგზო-უკვლოთ, უფლოტოთ, უბლანოთ. მოგეხსენებათ, რა შედეგი მოჰყვა ამ უთავბოლობას.

საუბედუროთ, ომი, როგორც ეტყობა, დიდხანს უნდა გაგრძელდეს: არც ერთს მეომარ

მხარეს იმდენი ძალა არა აქვს, რომ მოწინააღმდეგეს შერიგების თხოვნა დააძალოს. რუსეთმა ხმელეთზე ერთიანათაგ რომ დაუღეწოს იაპონიას ჯარი, მაინც ცოტა ხანს შემდეგ მას მეორე, მერე მესამე ჯარი ამოუვა ზღვიდან ხმელეთზე. იაპონიას 50 მილიონი ხალხი ჰყავს; მაშასადამე მას იმდენი ჯარის გამოყვანა შეუძლია, რამდენიც გერმანიას, ან საფრანგეთს. ამას გარდა იაპონიას რუსეთის მეტი მოწინააღმდეგე არავინ ჰყავს, და, ზღვის წყალობით, შეუძლია შინ ჯარი არ დაირჩინოს. ყველა თავის მეომრების გამოყვანა შეუძლია მას რუსეთის წინააღმდეგ. რუსეთს კი მეოთხედი თავის ჯარის მეტის გაგზავნა არ მოუხერხდება იაპონიის წინააღმდეგ, ამიტომ რომ მას, როგორც ევროპაში, ისე აზიაში, ერთობ გრძელი, თვალ-უწვდენელი საზღვარი აქვს ხმელეთზე, ისეთები, სადაც გარეშე მტერს ადვილათ შემოსევა შეუძლია. ამას გარდა იაპონიას სულ ორას-სამასი ვერსტი აქვს გასავლელი შინიდან ბრძოლის ველამდე. რუსეთს კი 10.000 ვერსტი აქვს გადასავლელი: სად შინ, თავისას, ბრძოლა, სად—ცხრა მთას გადაღმა!

ეს სიძნელე და სიშორეც რომ არ იყოს,

მაინც, ვიმეორებ, მარტო ზღვით, ფლოტიით შეიძლება იაპონიის შემუსრვა და არა ხმელეთით. და ფლოტი რუსეთს ჯერ საკმაო არა ჰყავს ამისთვის. ახალის შოვნამდი კი, რასაკვირველია, არა ერთი და ორი წელიწადი გაივლის.

რუსეთისთვის ეს მძიმე განსაცდელი უიმედო როდია: ამისთანაები დამართნია მას განა? ბევრი უარესი გაჭივრებიდან გამოსულა რუსეთი, განახლებული, გაძლიერებული, დროებით დამარცხების და დასუსტების შემდეგ. უეჭვოა, რომ ეხლანდელი შოლტიც მას დიდ წინმსვლელობას მისცემს:

...Такъ тяжкій млатъ,

Дробя стекло, куеть булатъ.

მის შინაგან საქმეებში და წეს-წყობილებაში ეს ომი, უეჭვოა, დიდ ცვლილებას და გაუმჯობესებას შეიტანს. ღმერთმა ჰქნას ოლონდ, რომ ჩვენმა მხარემაც, სრულ მონაწილეობის მიღებისთვის ეხლანდელ მსხვერპლში და განსაცდელში, უნაკლოლოთ ისარგებლოს მომავალ წარმატებით, რომელმაც სამუდამოთ უნდა იხსნას რუსეთი ამგვარ შეცდომების განმეორებისგან.

4012

„ცოდნა“-ს წიგნის მალაზიაში ისყიდება:

იაპონია, ნ. ნიკოლაძისა	20	კ.
კალენდარი „ცოდნა“	10	კ.
დიდი სურათი შოთა რუსთაველისა	50	კ.
ლექსები ილია ჭავჭავაძისა—სურათით	15	კ.
რაქა (გზა და გზა) სოსიკო მერკვილაძისა	20	კ.
რაშია ბედნიერება? იასე რაჭველისა	10	კ.
სამშობლო და კაცობრიობა	10	კ.
სიმღერა აკაკისა სურათით	15	კ.
წმინდა გიორგის რაზმი აკაკისა	5	კ.
გრიგოლ ორბელიანის ლექსები	20	კ.
კულტურა ლიპერტისა, ნათ. კ. ყიფიანისა	50	კ.
ლექსიკონი რუსულ-ქართული	50	კ.
სამეგრელოს საერო სკოლები ლ. ლოლუასი	5	კ.
ბაში აჩუკი აკაკისა	30	კ.
სომეხთა მეცნიერნი და ქვათა დაღადი ი. ჭავჭავაძისა	30	კ.
დამაკვირდი—ბრძენთა და მეცნიერთა აზრები	50	კ.
თავ-გადასავალი აკაკისა	1	მ. —
სიტყვიერების თეორია ვ. კ.	1	მ. —
გლეხი-კაცის ისტორია მე-2, მე-3 და მე-4 ნაწ.	1—80	
დამონებულნი, ნათ. სახოკიასი	1	მ. —
ლექსიკონი ქართ.-რუსული ჩუბინაშვილისა ყლით 9 მ.		
ამგვარივე რუსულ-ქართული ყლით	3	მ. —
ლექსიკონი საბა სულხან ორბელიანისა	2	მ. —

თხზულებანი: აკაკი წერეთლისა, ილია ჭავჭავაძისა, ალ. ყაზბეგისა, მამია გურიელისა, გიორგი წერეთლისა, გრ. აბაშიძისა, სილოან ხუნდაძისა, ვაჟაფშაველასი, არაღვისპირელისა, ია ეკლაძისა და სხვათა.

სურათები: შოთა რუსთაველისა, აკაკისა, გიორგი წერეთლისა, ნიკ. ბარათაშვილისა და სხ. 30—70

აქვე იყიდება სკოლებში სახმარებელი სახელმძღვანელოები და კონფელგვარი ქართული წიგნები.

ვინც მოისურვებს წიგნების დაბარებას, დაუყოვნებლივ გაეგზავნება ფას დადებითაც.

მისამართი ფოსტით: Тифлисъ, книж. маг. „Цодна“. მალაზიის პატრონი სოსიკო მერკვილაძე.